

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO

Kraków, dnia 15 listopada 2022 r.

Poz. 7497

UCHWAŁA NR XLIII/330/2022 RADY MIEJSKIEJ W LIBIĄŻU

z dnia 4 listopada 2022 roku

w sprawie przyjęcia Programu opieki nad zabytkami Gminy Libiąż na lata 2022 - 2025

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 559 z późn. zm.), art. 87 ust. 3 i ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 840),

Rada Miejska w Libiążu uchwala:

§ 1. Przyjmuje się Program opieki nad zabytkami Gminy Libiąż na lata 2022 - 2025, stanowiący załącznik do uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Libiąża.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Małopolskiego.

Przewodniczący Rady Miejskiej w Libiążu

Bogusław Gucik

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Libiąż na lata 2022-2025

SPIS TREŚCI

1. Wprowadzenie	3
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	3
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	4
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	11
4.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	15
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy	22
5. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	31
5.1. Charakterystyka gminy	31
5.2. Miejscowości gminy	34
5.3. Zasoby środowiska kulturowego	37
6. Sprawozdania z realizacji Programu opieki nad zabytkami Gminy Libiąż na lata 2018-2021	50
7. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Libiąż. Analiza szans i zagrożeń	52
8. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Programu opieki nad zabytkami Gminy Libiąż na lata 2022-2025	54
8.1. Kierunki działań i zadania Programu opieki nad zabytkami Gminy Libiąż na lata 2022-2025	55
9. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami	56
10. Źródła finansowania Programu opieki nad zabytkami Gminy Libiąż	58
10.1. Krajowe źródła finansowania	59
10.2. Zagraniczne źródła finansowania	61
11. Podsumowanie	61
12. Spis tabel, rycin i zdjęć	66
13. Wybrana bibliografia	67

1. WPROWADZENIE

Obowiązek sporządzania gminnego programu opieki nad zabytkami wynika z art. 87 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840). Uwarunkowania prawne tworzenia tego dokumentu omówione zostały w Rozdziale 2 niniejszego opracowania. Celem niniejszego dokumentu jest określenie działań gminy w zakresie inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Fundamentem dla formułowania polityki w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego jest rozpoznanie zasobów dziedzictwa materialnego oraz niematerialnego. W 2011 roku, w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, sporządzono listę obiektów przyjętych do gminnej ewidencji zabytków gminy Libiąż. Gminna Ewidencja Zabytków zawiera zbiór kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy Libiąż i stanowi podstawę dla tworzenia programu opieki nad zabytkami. W 2018 r. dokonany został przegląd aktualnego stanu obiektów zabytkowych na obszarze gminy Libiąż. W tym samym roku opracowano Program opieki nad zabytkami Gminy Libiąż na lata 2018-2021 i przyjęto go Uchwałą Nr XLII/297/2018 Rady Miejskiej w Libiążu z dnia 14 września 2018 roku. Po dwóch latach sporządzono sprawozdanie z realizacji Programu. Ponowna ocena stanu zachowania obiektów objętych Gminną Ewidencją Zabytków na terenie gminy Libiąż i weryfikacja danych zawartych w kartach adresowych zabytków przeprowadzona została w latach 2020-2021. W roku 2021 sporządzone zostało kolejne wymagane prawem sprawozdanie z realizacji Programu za lata 2020-2021. Przygotowany poniżej Program opieki nad zabytkami dla gminy Libiąż na lata 2022-2025 stanowi kontynuację głównych założeń dotychczasowego Programu z uwzględnieniem aktualnych wytycznych Narodowego Instytutu Dziedzictwa, wynikających m.in. z realizacji aktualnego Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022 (Uchwała nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r. M.P. 2019 poz. 808).

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawę prawną opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami na okres 4 lat stanowi Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840). W świetle ustawy ochrona zabytków to aktywność administracji publicznej, która ma na celu stworzenie sprzyjających okoliczności prawnych, finansowych i organizacyjnych, służących zachowaniu, zagospodarowaniu i utrzymaniu zabytków, zapobieganie zagrożeniom, niszczeniu, niewłaściwemu użytkowaniu, uszczupleniu zasobów zabytków, a także kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków oraz uwzględnianie tych zadań w kształtowaniu polityki planistycznej i środowiskowej. W przywołanym akcie prawnym opieka nad zabytkami obejmuje działania właścicieli zabytków, które tworzą warunki dla naukowego badania zabytków, prowadzenia przy nich prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, zabezpieczenia i ich utrzymania, zachowania w należytym stanie ich bezpośredniego otoczenia oraz popularyzowania i upowszechniania wiedzy o nich. W ustawie określono kwestie związane z ochroną i zarządzaniem dziedzictwem kulturowym, a szczególnie zagadnienia tworzenia krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, organizację organów ochrony zabytków (zadania i kompetencje w zakresie ochrony zabytków wykonuje Generalny Konserwator Zabytków w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz wojewódzcy konserwatorzy zabytków działający w imieniu wojewodów), zakres i formy ochrony zabytków (którymi są: wpisanie do rejestru zabytków, wpisanie na Listę Skarbów Dziedzictwa, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenie ochrony

w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego), a także zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru. Zapisy ustawy, zwłaszcza w punktach dotyczących form ochrony zabytków, są komplementarne do zapisów ustawy o samorządzie gminnym, o planowaniu przestrzennym oraz o ochronie przyrody. Ponadto, ustawa dookreśla zakres zadań dotyczących ochrony zabytków i opieki nad nimi administracji samorządu gminnego i powiatowego.

Art. 87 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa cele opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami, tj.:

1. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
2. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
3. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
4. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
5. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
6. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Wykonywanie zadań w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest ustawowym zadaniem gminy i ma swoje odniesienie w art. 7 ust. 1, pkt 9 Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 559) w którym zostały określone zadania własne gminy: „zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.

Z realizacji programu opieki nad zabytkami burmistrz co dwa lata sporządza sprawozdanie, które przedstawia radzie gminy. Kolejne sporządzane programy opieki powinny uwzględniać pojawiające się nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobu oraz prowadzone okresowo oceny efektów wdrażania obowiązującego programu.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Ochrona zabytków w Polsce stanowi konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa polskiego w zakresie ochrony zabytków określone zostały z zapisach art. 5, art. 6 i art. 86 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. poz. 483, z późn. zm.):

- **Art. 5:** „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.
- **Art. 6, ust. 1:** „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju oraz (...) udziela

pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

- **Art. 86:** *„Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.*

Konstytucyjny obowiązek państwa w opiece nad zabytkami został rozszerzony w prawodawstwie na kompetencje na poszczególnych organów administracji publicznej oraz instytucji państwowych i określony na poziomie ustawodawstwa zwykłego. Najważniejszym aktem z tego poziomu uregulowań jest Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Artykuły tej ustawy zawierają istotne definicje i zapisy będące podstawą opracowania programów opieki nad zabytkami, m. in. takie jak:

- **Art. 3:** definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie, takie jak: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku. Szczególnie ważnym w zapisie tego artykułu jest pojęcie definiujące zabytek: *zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.*
- **Art. 4:** objaśnia, że ochrona zabytków polega na podejmowaniu w szczególności przez organy administracji publicznej działań mających na celu: *„zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.*
- **Art. 5:** określa, zakres opieki nad zabytkami: *„opieka nad zabytkami sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury”.*
- **Art. 6:** klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmiot ochrony i zarazem stanowi uszczegółowienie definicji zabytku: *„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania: 1) zabytki nieruchome będące, w szczególności: a) krajobrazami kulturowymi, b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi, c) dziełami architektury i budownictwa, d) dziełami budownictwa obronnego, e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi, f) cmentarzami, g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni, h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji; 2) zabytki ruchome będące, w szczególności: a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje, c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami,*

odznakami, medalami i orderami, d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego, e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach, f) instrumentami muzycznymi, g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi, h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji; 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności: a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa, b) cmentarzyskami, c) kurhanami, d) relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

- **Art 7:** określa obowiązujące formy ochrony zabytków:

- 1) wpis do rejestru zabytków,
- 2) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 3) uznanie za pomnik historii
- 4) utworzenie parku kulturowego
- 5) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Rejestr zabytków - dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków, zgodnie z art. 9. ust. 1 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami „do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku”. (art. 9 ust. 2). Zgodnie z art. 10. ust. 1 przywołanej ustawy „do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę” (art. 10 ust. 2).

Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpis do rejestru historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego lub historycznego zespołu budowlanego nie wyłącza możliwości wydania decyzji o wpisie do rejestru wchodzących w skład tych układów lub zespołu zabytków nieruchomych. Wpisanie zabytku nieruchomego do rejestru ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie decyzji o wpisie do rejestru tego zabytku. Wpisy do rejestru są wolne od opłat. Skreślenie z rejestru zabytków następuje na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy lub z urzędu, na podstawie decyzji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Na podstawie decyzji wojewódzki konserwator zabytków występuje z wnioskiem o wykreślenie wpisu z księgi wieczystej i z katastru nieruchomości. Informacja o skreśleniu ogłoszona jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Wykreślenia wolne są od opłat. Zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków - na wniosek właściciela tego

zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję o wpisie z urzędu – w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywieżenia zabytku za granicę.

Lista Skarbów Dziedzictwa - prowadzi ją minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego, zaliczany do jednej z kategorii, na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik historii - Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia, może uznać za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może złożyć wniosek, po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków. Cofnięcie uznania zabytku nieruchomego za pomnik historii następuje w trybie przewidzianym dla jego uznania. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może przedstawić Komitetowi Dziedzictwa Światowego wniosek o wpis pomnika historii na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO w celu objęcia tego pomnika ochroną na podstawie Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego.

Park kulturowy - tworzony jest w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Park kulturowy może być powoływany przez radę gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Wskazania w zakresie a także powinności samorządów w realizacji opieki nad zabytkami regulują kolejne zapisy ustawy:

- **Art. 16, ust. 1:** wskazuje radę gminy jako organ tworzący park kulturowy. Jest on tworzony na podstawie uchwały, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.
- **Art. 17:** określa zakazy i ograniczenia dotyczące terenu parku kulturowego, związane z: prowadzeniem robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej, zmianami sposobu korzystania z zabytków nieruchomych, umieszczaniem tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1, składowaniem lub magazynowaniem odpadów, zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, składowania lub magazynowania odpadów.
- **Art. 18 w ust. 1,** brzmi: *Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.* W ust. 2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności: 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im

- ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu; 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.
- **Art. 19:** wskazuje w ust. 1.: *W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę: 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, 3) parków kulturowych. W ust. 1a: W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę: 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia; 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków. W ust. 1b: W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności: 1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia; 2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków; 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych. W ust. 2. W przypadku, gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1. W ust. 3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków”.*
 - **Art.20:** wskazuje konieczność uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego województwa i miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.
 - **Art. 21:** wskazuje ewidencję zabytków jako podstawę do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.
 - **Art. 22:** określa zasady prowadzenia ewidencji zabytków: „ust. 1: *Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków. Ust. 2: Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa. Ust. 3: Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku. Ust. 4: Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy. Ust. 5: W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte: 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru; 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków; 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. 6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.*
 - **Art. 89:** wskazuje, że organami właściwe dla ochrony zabytków, którymi są: 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego w imieniu, którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków; 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach:

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 559), gdzie w art. 7 ust. 1 pkt. 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 503). Ustawa określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa, mówi także, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. W odniesieniu do dziedzictwa kulturowego uwzględnia zapisy wynikające z ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840) oraz ustawy z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku z wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu, tzw. Ustawy Krajobrazowej (t.j. Dz. U. z 2015 r. poz. 774).

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 2351). Ustawa normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, a w szczególności, między innymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1973, z późn. zm.), która mówi między innymi o tym, że ochrona środowiska polega na zachowaniu wartości kulturowych.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 916), której przepisy określają między innymi kompetencje dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew, na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską.

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1899, z późn. zm.). W rozumieniu ustawy, celem publicznym jest między innymi: opieka nad nieruchomościami, stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa określa między innymi postępowanie wobec nieruchomości objętych prawną ochroną konserwatorską.

Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 194, z późn. zm.). Ustawa określa, że działalność kulturalna polega na tworzeniu, upowszechnianiu i ochronie kultury (art. 1 ust. 1). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami (...). (art. 1 ust. 2). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawują też jednostki samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4). Art. 2 ustawy wymienia

formy organizacyjne działalności kulturalnej, wśród których znajdują się obok teatrów, oper, operetek, filharmonii, orkiestr, kin, muzeów, bibliotek, domów kultury, ognisk artystycznych, galerii sztuki - ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury. Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym (art. 9 ust. 1, 2). Instytucje kultury, a zwłaszcza muzea, jednostki organizacyjne mające na celu opiekę nad zabytkami, ośrodki badań i dokumentacji, biura wystaw artystycznych, galerie i centra sztuki, FilMOTEKA Narodowa, biblioteki, domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby, ogniska artystyczne, domy pracy twórczej - prowadzą w szczególności działalność w zakresie upowszechniania kultury. Do podstawowych zadań tych instytucji należy między innymi sprawowanie opieki nad zabytkami.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1327, z późn. zm.). W ramach ustawy, gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia).

Zasady ochrony zabytków, znajdujących się w muzeach i bibliotekach, zostały określone w:

Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 385). Określa podstawowe ramy i zasady funkcjonowania polskich muzeów. Według przepisów ustawy „Muzeum jest jednostką organizacyjną nie nastawioną na osiąganie zysku, której celem jest trwała ochrona dóbr kultury, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie kontaktu ze zbiorami” (art. 1).

Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1479). Stanowi, iż biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe, służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 164).

Akty wykonawcze i rozporządzenia:

1. Rozporządzenie Ministra Kultury z 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 r. Nr 30 poz. 259).
2. Rozporządzenie Ministra Kultury z 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 r., Nr 71 poz. 650).
3. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz. U. z 2004 r. Nr 75 poz. 706).
4. Rozporządzenie Ministra Kultury z 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców Ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego w zakresie opieki nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1901).
5. Rozporządzenie Ministra Kultury z 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (t.j. Dz. U. z 2004 r., Nr 212 poz. 2153).
6. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 25 marca 2010 r. w sprawie udzielania dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014 r. poz. 110).

7. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 r. Nr 89 poz. 510).
8. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 56).
9. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 22 czerwca 2017 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (t.j. Dz. U. 2021 r. poz. 81).
10. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 lipca 2019 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wywozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2019 r. poz. 1470).

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Gminny program opieki nad zabytkami jest zgodny z założeniami polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Dokumenty, do których się on odwołuje połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym. Są to różnego rodzaju strategie, studia i programy, które dotyczą problematyki ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego. Program zbieżny jest ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te wymienione są w następujących dokumentach:

Krajowym programie ochronie zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019 –2022

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019 - 2022 przyjęty został w dniu 13 sierpnia 2019 r. Uchwałą Rady Ministrów (M.P. z 2019 r. poz. 808, z późn. zm.). Jest on głównym dokumentem strategicznym określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki do realizacji wyznaczonych celów. Program ten jest ewaluacją Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014-2017 (Uchwała Rady Ministrów z 2014 r., M.P. z 2014 r. poz. 733), który stanowił jedną z horyzontalnych, sektorowych strategii Polski składających się na Strategię Rozwoju Kapitału Społecznego 2020 (Uchwała Rady Ministrów nr 61 z 26 marca 2013 r.) a także przyjętej po niej Uchwałą Rady Ministrów nr 155 z dnia 27 października 2020 r. w sprawie Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 (M.P. 2020 poz. 1060). Celem głównym Krajowego programu na lata 2019-2022 jest „stworzenie warunków do zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami”, która realizowana ma być poprzez 3 cele szczegółowe, podzielone na kierunki działania:

Cel szczegółowy 1 - Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego

Kierunek działania - 1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym.
2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym.

Cel szczegółowy 2 - Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

Kierunek działania - 1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.
2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego

Cel szczegółowy 3 - Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

Kierunek działania - 1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości.

2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022 określa szczegółowe zadania stawiane instytucjom, urządowi administracji publicznej oraz jednostkom samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, zapewnienia mu właściwej ochrony i bezpieczeństwa, a także określa zasady merytorycznego wsparcia procesów planowania i rewitalizacji zabytków. Szczególne znaczenie dla jednostek samorządu terytorialnego (gmin) mają zadania ujęte w celu strategicznym 1, w kierunku działań 1.1, obejmującym:

- organizację szkoleń dla przedstawicieli władz samorządowych w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, z uwzględnieniem planowania przestrzennego i dostępności osób z niepełnosprawnościami do zabytków;
- budowania bazy wiedzy dostarczającej samorządom gminnym fachowej wiedzy i informacji na temat dziedzictwa, jego ochrony i wykorzystania dla dobra gminy z uwzględnieniem potrzeb ludzi z niepełnosprawnościami;
- prowadzenie fachowych szkoleń dla przedstawicieli gmin prowadzących lub planujących rewitalizację zasobu dziedzictwa kulturowego, a także organizowanie Konkursów Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzających modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

Realizacja Programu 2019–2022 prowadzona jest w ramach środków finansowych pochodzących z budżetu państwa, w części 24 – kultura i ochrona dziedzictwa narodowego. w łącznej kwocie równej 25 617 089,00 zł. Wydatki przeznaczone na realizację Programu w następujących latach:

- 2019 – 1 912 600,00 zł;
- 2020 – 7 638 014,00 zł;
- 2021 – 8 363 300,00 zł;
- 2022 – 7 703 175,00 zł.

Strategia na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)

Strategia na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) (SOR) została przyjęta uchwałą nr 8 przez Radę Ministrów dnia 14 lutego 2017 r. (M.P. z 2017 poz. 260). Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020, przyjętej uchwałą Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r. SOR jest obowiązującym, kluczowym dokumentem państwa w obszarze średniej i długofalowej jego polityki gospodarczej. Strategia określa podstawowe uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, regionalnym i przestrzennym w perspektywie roku 2020 i 2030. Ponadto przyjmuje ona wymagane wskaźniki ich realizacji, wskazując sposób ich osiągnięcia w najbliższym dziesięcioleciu.

Głównym celem SOR jest *„tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym”*. Zadania powiązane z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w:

Celu Szczegółowym III – Skuteczne państwo i instytucje służące wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarczemu, w Obszarze głównym – *E-państwo*, w kierunku interwencji:

1/ Budowa i rozwój e-administracji - orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe.

Wyznaczony projekt strategiczny:

Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej - kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

oraz w Obszarze wspomagającym – *Kapitał ludzki i społeczny*, w kierunku interwencji:

4/ Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej.

Działania interwencyjne podzielone zostały na dwie cezury czasowe:

Do roku 2020 ukierunkowane były na:

- Wzmacnianie potencjału instytucji kultury o szczególnym znaczeniu - wspieranie instytucji kultury, których wieloletnia działalność i tradycja mają szczególne znaczenie dla celów polityki państwa w obszarze kultury i których dorobek jest ważnym elementem budowania tożsamości kulturowej Polaków oraz narzędziem promocji Polski w świecie.
- Wypracowanie systemu wspierania rozwoju sektorów kreatywnych - stworzenie warunków dla rozwoju sektorów kreatywnych w Polsce, które wpłyną na rozwój całego ekosystemu wspierania kultury.

W obecnym okresie programowanym do 2030 r. ukierunkowane są na:

- Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego - wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmacniania kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).
- Wzmacnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030.

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 przyjęta została uchwałą Rady Ministrów nr 155 z 27 października 2020 r. i opublikowana w M.P. z 19 listopada 2020 r. poz. 1060. Dokument zastąpił obowiązującą od 2013 r. Strategię Rozwoju Kapitału Społecznego 2020(M.P. z 2013 r. poz. 378). W Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 uwzględniona została problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego – za drugi cel szczegółowy strategii uznano:

- Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich

W ramach celu szczegółowego 2 w SRKS wyróżniono ponadto następujące priorytety:

- 2.1 Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze,
- 2.2 Ochronę dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury,
- 2.3 Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury,
- 2.4 Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę,
- 2.5 Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

W Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 za jedno z kluczowych zadań państwa uznano dalsze inwestowanie w zachowanie obiektów zabytkowych oraz usprawnianie systemu ochrony zabytków. W tym celu ma być realizowany projekt strategiczny **Krajowy program ochrony i opieki nad zabytkami na lata 2019–2022**. Innymi istotnymi programami, które mają wspierać realizację celów Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030, a jednocześnie są ważne z punktu widzenia ochrony dziedzictwa kulturowego będą:

- projekt strategiczny **Rozwój turystyki kulturowej**, dotyczący działań przy obiektach znajdujących się na trasie Europejskich Szlaków Kulturowych ze szczególnym uwzględnieniem obiektów i obszarów będących jednocześnie pomnikami historii;
- kontynuacja projektu **Krajobraz mojego miasta**, którego celem jest zwrócenie uwagi władz samorządowych, firm i instytucji oraz społeczeństwa na problem chaosu reklamowego i konieczność

zrównoważonego planowania przestrzeni miejskiej; w ramach projektu ma zostać zwiększony nacisk na działania edukacyjne oraz promocyjne w zakresie kształtowania i ochrony estetyki przestrzeni publicznych.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK 2030) przyjęta Uchwałą nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r. (M.P. z 2012 poz.252) stanowi najważniejszy dokument strategiczny dotyczący ładu przestrzennego Polski. Celem dokumentu jest: efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie. KPZK 2030 kładzie szczególny nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, jako ważnego elementu decydującego o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i wykorzystaniu szans rozwojowych. Koncepcja formułuje zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa, w tym powodziowego.

Dla osiągnięcia podstawowego celu ustanowiono w niej sześć celów operacyjnych, z których czwarty i szósty najbardziej powiązane są z ochroną dziedzictwa kulturowego kraju:

Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski.

Kierunki działania:

4.1. Integracja działań w zakresie funkcjonowania spójnej sieci ekologicznej kraju, jako podstawa ochrony najcenniejszych zasobów przyrodniczych i krajobrazowych.

4.3. Wprowadzenie gospodarowania krajobrazem zgodnie z zapisami Europejskiej Konwencji Krajobrazowej (Dz. U. z 2006 r. Nr 14, poz. 98).

Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

W ramach realizacji niniejszych celów skoncentrowano się na objęciu ochroną prawną najcenniejszych pod względem przyrodniczym i kulturowym krajobrazów naturalnych i historycznych, w tym układów urbanistycznych i ruralistycznych oraz stanowisk archeologicznych.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 30) przyjęta została uchwałą nr 102 Rady Ministrów z dnia 17 września 2019 r. (M.P. z dnia 8 listopada 2019 r. poz. 1060) rozwija postanowienia Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.). KSRR 30 jest podstawowym dokumentem strategicznym polityki regionalnej państwa w perspektywie do 2030 r.

W dokumencie wyszczególniono 7 głównych wyzwań przed którymi stanie Polska do 2030 r., a także najważniejsze kierunki zmian w polityce regionalnej. Ponadto, określono następujące cele główne:

1. Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym.
2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych.
3. Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie

W ramach celu głównego nr 1 wskazano 5 celów szczegółowych, w tym Rozwój infrastruktury wspierającej dostarczanie usług publicznych i podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszarów. Wskazano na poprawę dostępności przestrzeni publicznej oraz usług publicznych m.in. w aspekcie architektonicznym. Poprawa dostępności obejmuje nie tylko infrastrukturę w ramach służby zdrowia oraz edukacji, ale również obiekty turystyczne, sportowe, tereny rekreacyjne oraz zabytki i miejsca kultury.

W ramach celu głównego nr 2 wymieniono 3 cele szczegółowe, a jeden nich to: Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego. W jego ramach wskazano na potrzebę pełniejszego wykorzystania zasobów kultury i dziedzictwa narodowego przez np. *promocję i kultywowanie niematerialnego dziedzictwa kulturowego na obszarach wiejskich oraz zwiększanie dostępu mieszkańców tych obszarów do dóbr i usług kultury*, rozwijanie przemysłu kreatywnego oraz zwiększanie wykorzystania technik teleinformatycznych w dostępie do dóbr kultury.

4.1. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA I POWIATU

Gminny program opieki nad zabytkami jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi w wojewódzkich i powiatowych dokumentach programowych oraz z dokumentami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej miasta. Na poziomie wojewódzkim z dokumentami:

Wojewódzki program opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2022-2025

Wojewódzki program opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2022-2025 (Program) został przyjęty uchwałą nr LVI/800/22 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 4 lipca 2022 r. (Dz. Urz. Z 2022 r. poz. 4880). Program obejmuje obszar województwa małopolskiego w jego administracyjnych granicach i stanowi naturalną kontynuację wcześniejszych 4 dokumentów programowych. Program realizowany będzie poprzez 1 cel strategiczny, 3 cele operacyjne, 6 priorytetów oraz 35 kierunków działań, w których wyznaczono priorytety i działania o charakterze inspirującym, które powinny być realizowane i podejmowane przez różne podmioty, instytucje i organizacje zarządzające regionalnym dziedzictwem kulturowym, a także przez prawnych opiekunów zabytków. Ich wybór determinowany był oceną stanu zachowania krajobrazu kulturowego regionu, analizą zagrożeń dla istnienia dziedzictwa kulturowego, wyzwań związanych z zachowaniem jego unikalnych cech i wartości, kierunkami rozwoju i tendencjami związanymi z udostępnianiem i upowszechnianiem dziedzictwa kulturowego, reagowaniem na zmiany, wyzwania i zagrożenia przyszłości oraz budowaniem przewag konkurencyjnych w rozwoju społeczno-gospodarczym regionu, wykorzystujących endogeniczne zasoby kulturowe i przyrodnicze.

W dokumencie pokreślono konieczność prowadzenia spójnej i zintegrowanej polityki ochrony dziedzictwa kulturowego w regionie przez wszystkich interesariuszy dziedzictwa kulturowego, inicjowanie i wprowadzanie skutecznych rozwiązań różnorodnych problemów – dotyczących i odnoszących się do przestrzeni kulturowej. Określono wymagane działania na rzecz poszanowania, ochrony i wykorzystania bogatych i unikatowych zasobów dziedzictwa kulturowego, które stanowi o wyjątkowości i atrakcyjności regionu Małopolski a także potrzebę skorelowania polityki ochrony przestrzeni kulturowej z polityką rozwoju regionalnego i strategią zrównoważonego zagospodarowania województwa. **Motto** Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w Małopolsce 2022–2025 wyrażone zostało w Programie hasłem *Małopolska wciąż warto się mocniej zakorzeniać*. Utrzymano przy tym wypracowaną już wcześniej **misję programu**: *Pielęgnowanie i przywracanie wartości cennych elementów krajobrazu kulturowego Małopolski, kreowanie poczucia regionalnej tożsamości, wzmacnianie odpowiedzialności obywatelskiej za kulturową spuściznę pokoleń oraz stworzenie spójnego systemu ochrony i opieki nad dziedzictwem*.

Jako **cel strategiczny** służący realizacji misji Programu na lata 2022–2025 uznano *harmonijne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego Małopolski dla sprostania wyzwaniom teraźniejszości i przyszłości oraz zapewnienia wysokiej jakości życia Małopolan*. Jej realizacji służyć mają cele operacyjne z przypisanymi priorytetami oraz kierunki działań (wraz z propozycjami wybranych

przedsięwzięć), które stanowią wytyczne horyzontalne ułatwiające prowadzenie skutecznej polityki ochrony regionalnego dziedzictwa oraz sprawowania właściwej opieki właścicielskiej nad posiadanymi dobrami kulturowymi.

CEL OPERACYJNY I

Skuteczna ochrona zasobów dziedzictwa i wartości kulturowych regionu

Priorytet I.1

Zachowanie wartości krajobrazu kulturowego oraz miejsc i obiektów dziedzictwa

Priorytet I.2

Pielęgnowanie tradycji regionalnych, w tym spuścizny po historycznej wielokulturowości regionu

CEL OPERACYJNY II

Efektywne zarządzanie regionalną przestrzenią kulturową

Priorytet II.1

Wzmacnianie systemowej współpracy podmiotów zaangażowanych w ochronę dziedzictwa kulturowego

Priorytet II.2

Rozwijanie nowych możliwości zarządzania obiektami zabytkowymi związanych z wyzwaniami przyszłości

CEL OPERACYJNY III

Kompetentna edukacja i promocja w zakresie wartości dziedzictwa kulturowego

Priorytet III.1

Kształtowanie postaw wrażliwości na wartości dziedzictwa kulturowego

Priorytet III.2

Upowszechnianie walorów dziedzictwa kulturowego

Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030”

Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030” (Strategia) została przyjęta uchwałą Nr XXXI/422/20 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 17 grudnia 2020 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011-2020 (SRWM 2011-2020). Strategia stanowi przejaw woli samorządowych władz regionalnych do dalszego wzmacniania pozycji samorządu województwa jako koordynatora i animatora działań rozwojowych podejmowanych w przestrzeni regionalnej. Kierunki polityki w nim opisane składają się na interwencję publiczną, która zakłada harmonijny rozwój, zarówno w sferze społecznej, gospodarczej i środowiskowej całej Małopolski, przy wykorzystaniu potencjałów terytorialnych i likwidacji barier rozwojowych poszczególnych jej obszarów (rozwój terytorialnie zrównoważony).

W Strategii opisano szczegółowo zagadnienie dziedzictwa kulturowego i uczestnictwo w kulturze. Województwo małopolskie jest regionem posiadającym wyjątkowe obiekty dziedzictwa, stanowiące istotną część narodowego i europejskiego dziedzictwa, mocno wpływające na poczucie narodowej tożsamości Polaków. Spośród 15 obiektów z Polski wpisanych na prestiżową Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO, aż 6 miejsc lub zespołów obiektów znajduje się w Małopolsce. Wojewódzka ewidencja zabytków zawiera około 48 000 obiektów, natomiast do wojewódzkiego rejestru zabytków nieruchomych wpisanych jest 5 981 zabytków. Zdecydowana większość z nich zlokalizowana jest w Krakowie i jego najbliższej okolicy, a także w południowej części Małopolski. Wśród zabytków nieruchomych wyróżnia się grupa 174 obiektów o znaczeniu regionalnym.

Wyznaczono wyzwania:

- Zachowanie dziedzictwa dla przyszłych pokoleń, szczególnie przeprowadzenie prac adaptacyjnych i modernizacyjnych obiektów zagrożonych (np. drewnianego budownictwa mieszkalnego – interwencja „in situ”, zabytkowych dworów, pałaców i zamków oraz zabytkowych obiektów techniki).
- Kultura żywa – zachowanie aktywności twórców i animatorów oraz utrzymanie popytu na usługi w sektorze kultury.
- Podtrzymanie wizerunku Małopolski jako regionu silnego kulturowo i twórczo wykorzystującego potencjał innowacji oraz kształtującego swą tożsamość i doceniającego swoje korzenie.
- Kultura dla nowego pokolenia – świadomość i wrażliwość ludzi – wzmocnienie edukacji kulturowej poprzez rozszerzenie oferty edukacyjnej, budowanie tożsamości lokalnej i ponadregionalnej, podnoszenie poziomu wiedzy o kulturze, sztuce i twórcach, kształcenie oraz rozwijanie kompetencji kulturowych i kreatywnych.

W Strategii opisano zagadnienie – **Turystyka i przemysł czasu wolnego**. Małopolska jest regionem posiadającym wyjątkowe w skali kraju i Europy zasoby kulturowe. W oparciu o ten unikatowy potencjał budowana jest atrakcyjna oferta sektora kultury, która pełni niebagatelną rolę w rozwoju turystyki oraz przemysłów czasu wolnego, a tym samym w rozwoju gospodarczym województwa i decyduje o konkurencyjności regionu. Drugim niewątpliwym atutem Małopolski, w oparciu o który rozwija się turystyka jest jej wyjątkowe położenie geograficzne, zróżnicowanie pod względem ukształtowania krajobrazu oraz atrakcyjności walorów przyrodniczo-krajobrazowych.

W oparciu o unikatowe walory kulturowe i przyrodnicze rozwija się w Małopolsce wiele szlaków tematycznych, prezentujących i promujących różne aspekty dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego regionu, zróżnicowanych tematycznie i o różnym stopniu rozwoju i animacji, w tym: 6 szlaków międzynarodowych, 7 szlaków ponadregionalnych, ponad 30 szlaków regionalnych, blisko 100 turystycznych tras miejskich, blisko 10 tys. km wyznaczonych szlaków turystycznych.

Cel główny: **Małopolska regionem zrównoważonego rozwoju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i terytorialnym.**

Realizacja głównego celu oparta na działaniach w pięciu obszarach, dla których wyznaczono cel strategiczny wraz z kierunkami działań. Dla ochrony dziedzictwa kulturowego opracowano następujące kierunki działań:

Obszar – MAŁOPOLANIE

Główne kierunki działań:

- 4.1. Ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego.
 - 4.1.1. Ochrona i opieka nad zabytkami nieruchomymi i ruchomymi.
 - 4.1.2. Działania na rzecz nadawania obiektom zabytkowym nowych funkcji użytkowych, np. związanych z działalnością kulturalną, edukacyjną oraz turystyczną.
 - 4.1.3. Dokumentowanie, zachowywanie i upowszechnianie dziedzictwa niematerialnego i materialnego, w tym wprowadzenie otwartej licencji dla wzorów etnograficznych w oparciu o formy i motywy ludowe.
 - 4.1.4. Wspieranie twórców ludowych, rzemiosła oraz produktów tradycyjnych i regionalnych.
 - 4.1.5. Zapewnienie ochrony i właściwego wykorzystania obiektów zaliczanych do dóbr kultury współczesnej.
- 4.2. Zmiana jakości usług i dostosowanie oferty kultury do zmieniających się potrzeb odbiorców.
 - 4.2.1. Poprawa jakości istniejącej oraz budowa nowej infrastruktury kultury, a także adaptacja obiektów na cele kulturalne.

- 4.2.2. Tworzenie wspólnej oferty kulturalnej w ramach współpracy pomiędzy podmiotami kultury (sieciowanie).
- 4.2.3. Poprawa otwartości instytucji kultury na różne potrzeby osób, w tym rodzin z dziećmi, osób z niepełnosprawnościami, seniorów.
- 4.2.4. Zwiększanie różnorodności oferty instytucji kultury i wprowadzania propozycji interdyscyplinarnych, w tym z wykorzystaniem nowoczesnych rozwiązań technologicznych, w celu podnoszenia dostępności i atrakcyjności oferty.
- 4.2.5. Wspieranie aktywności twórców i animatorów kultury w łączności z odbiorcami.
- 4.2.6. Wsparcie rozwoju kadr kultury, w tym animatorów kultury, menadżerów kultury i osób zajmujących się działalnością naukowo-badawczą w instytucjach kultury.
- 4.2.7. Wzmocnienie kooperacji podmiotów działających w obszarze kultury z podmiotami przemysłów kreatywnych.
- 4.2.8. Optymalizacja mechanizmów zarządzania podmiotami działającymi w obszarze kultury i dziedzictwa.
- 4.3. Wzmocnienie edukacji kulturalnej:
 - 4.3.1. Rozwijanie programów edukacji kulturalnej, ukierunkowanych zróżnicowane grupy odbiorców, wspierających kształtowanie potrzeb i postaw oraz umożliwiających świadome i aktywne uczestnictwo w kulturze.
 - 4.3.2. Stymulowanie współpracy podmiotów sektora edukacji i kultury dla realizacji programów i propozycji kulturalnych rozwijających umiejętności uniwersalne, w szczególności kompetencje kreatywne dzieci i młodzieży.
 - 4.3.3. Wspomaganie lokalnych inicjatyw i form twórczego uczestnictwa w przedsięwzięciach kulturalnych.
 - 4.3.4. Stymulowanie międzypokoleniowej wymiany wartości kulturowych poprzez różnorodne inicjatywy społeczne.
- 4.4. Zachowanie i budowa tożsamości mieszkańców w oparciu o potencjał innowacyjny i tradycję
 - 4.4.1. Kreowanie i organizowanie wydarzeń kulturalnych służących pielęgnowaniu polskości oraz rozwojowi i kształtowaniu świadomości narodowej i regionalnej mieszkańców.
 - 4.4.2. Koordynacja i wsparcie marketingowe wydarzeń kulturalnych inicjowanych przez społeczności i instytucje lokalne.
 - 4.4.3. Ożywianie potencjałów drzemących w społecznościach lokalnych, w tym na terenach peryferyjnych, np. górskich, poprzez inicjatywy kulturalne, m. in. organizowanie muzeów domowych i ekomuzeów.

Obszar – GOSPODARKA

Główne kierunki działań:

- 3.1. Turystyka miejska i kulturowa:
 - 3.1.1. Tworzenie kompleksowej oferty turystycznej w oparciu o marki regionalne i terytorialne – pakietowanie i sieciowanie.
 - 3.1.2. Rozszerzenie oferty turystycznej o usługi towarzyszące.
 - 3.1.3. Poprawa jakości oferowanych usług turystycznych (społeczna certyfikacja i znak jakości).
 - 3.1.4. Wzmocnienie istniejących produktów oraz potencjału oferty pielgrzymkowej.
 - 3.1.5. Wsparcie i promocja rozwiązań przyjaznych dla środowiska.
- 3.2. port i rekreacja:
 - 3.2.1. Rozwój infrastruktury sportowej i turystycznej, w tym na potrzeby turystyki rowerowej, górskiej i wodnej.

- 3.2.2. Wsparcie infrastruktury towarzyszącej na szlakach rowerowych i górskich oraz trasach turystycznych.
- 3.2.3. Ujednolicenie zasad tworzenia i udostępniania szlaków rowerowych i turystycznych.
- 3.2.4. Stworzenie oferty specjalistycznej, opartej o turystykę aktywną oraz rozwój zainteresowań i umiejętności.
- 3.2.5. Wsparcie i rozwój miejsc aktywnego spędzania czasu (np. parki, kąpieliska, siłownie na wolnym powietrzu, skateparki, tory pumtrackowe, tężnie, punkty widokowe i biwakowe, miejsca obsługi turystów).
- 3.3. Turystyka biznesowa.
 - 3.3.1. Utworzenie instytucji zajmującej się pozyskiwaniem i obsługą kongresów oraz inwestycji turystycznych.
 - 3.3.2. Zaproponowanie nowoczesnej oferty turystyki biznesowej.
 - 3.3.3. Wzmocnienie wizerunku Małopolski jako destynacji przemysłu spotkań.
 - 3.3.4. Organizacja wydarzeń sportowych (w szczególności Igrzysk Europejskich w 2023 r.), kulturalnych i biznesowych najwyższej rangi.
- 3.4. Turystyka zdrowotna.
 - 3.4.1. Podniesienie jakości usług w małopolskich uzdrowiskach.
 - 3.4.2. Rozwój kompleksowej oferty sprzedażowej w oparciu o zabiegi uzdrowiskowe, spa i wellness.
 - 3.4.3. Rozwój oferty turystycznej w oparciu o występujące złoża wód geotermalnych i mineralnych.
 - 3.4.4. Rozbudowa oferty typu slow tourism, eko i agroturystyki.
- 3.5. Zintegrowany system współpracy, promocji, informacji i zarządzania w turystyce:
 - 3.5.1. Zainicjowanie forum środowisk turystycznych.
 - 3.5.2. Promocja „dobrych praktyk” w turystyce.
 - 3.5.3. Promocja partnerstwa publiczno-prywatnego w turystyce.
 - 3.5.4. Tworzenie warunków dla współpracy i wymiany doświadczeń przez przedsiębiorców.
 - 3.5.5. Stworzenie otoczenia prawnego, organizacyjnego i finansowego dla funkcjonowania Regionalnych i Lokalnych Organizacji Turystycznych w województwie.
 - 3.5.6. Wspieranie rozwoju kadr dla turystyki.
 - 3.5.7. Intensyfikacja cyfryzacji oferty turystycznej.
 - 3.5.8. Wprowadzanie nowych funkcji i rozwój systemu informacji turystycznej.

Obszar – ZARZĄDZANIE STRATEGICZNE ROZWOJEM WOJEWÓDZTWA (Promocja Małopolski).

Główne kierunki działań:

- 3.1. Integrowanie i zapewnienie spójności działań promocyjnych prowadzonych w regionie.
- 3.2. Inicjowanie, koordynacja i wspieranie strategicznych projektów promocyjnych w regionie.
- 3.3. Utrwalanie więzi społecznych i rozwój działań partycypacyjnych, z włączeniem społeczności lokalnych, na rzecz zachowania dobrego imienia Małopolski i Polski w świecie.
- 3.4. Wzmocnienie tożsamości Małopolski w powiązaniu z ożywieniem edukacji kulturowej, jako reakcja na zgłaszane inicjatywy lokalne.
- 3.5. Budowanie marki Małopolski łączącej tradycje i innowacje, z uwzględnieniem aktualnych trendów w marketingu.
- 3.6. Monitoring i okresowe badania marki regionu w kontekście efektywności prowadzonych działań.

Obszar - ROZWÓJ ZRÓWNOWAŻONY TERYTORIALNIE (Rozwój obszarów wiejskich)

Główne kierunki działań:

- 3.1. Rozwój obszarów wiejskich w oparciu o endogeniczne potencjały:

- 3.1.1. Wzmacnianie integracji społeczności wiejskich.
- 3.1.2. Dbanie o lokalne tradycje.
- 3.1.3. Podtrzymywanie tożsamości kulturowej.
- 3.1.4. Ożywianie potencjałów drzemiących w społecznościach lokalnych poprzez inicjatywy kulturalne, w szczególności na terenach peryferyjnych.
- 3.1.5. Promocja produktów regionalnych.
- 3.1.6. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego na obszarach wiejskich.
- 3.3. Wzmacnianie współpracy ponadlokalnej, w tym działalności NGO i Lokalnych Grup Działania na obszarach wiejskich.
- 3.5. Rozwój obszarów górskich w oparciu o endogeniczne potencjały:
- 3.5.1. Rozwój infrastruktury, kultury i turystyki na obszarach górskich.
- 3.6. Rozwój infrastruktury społecznej, turystycznej i rekreacyjnej w miejscowościach uzdrowiskowych, w tym wzmacnianie procesów rewitalizacji tych ośrodków.
- 3.7. Wzmacnianie procesów integracji obszarów przygranicznych.

Ryc. 1. Powiat Chrzanowski na tle powiatów województwa Małopolskiego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego został przyjęty uchwałą nr XLVII/732/18 Sejmiku Województwa Małopolskiego dnia 26 marca 2018 r. w sprawie zmiany uchwały Nr XV/174/03 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 22 grudnia 2003 r. w sprawie uchwalenia Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego (Dz. Urz. Woj. Małop. z dnia 18 kwietnia 2018 r. poz. 3215). Plan zagospodarowania przestrzennego jest podstawowym instrumentem regionalnej polityki przestrzennej, której kształtowanie i prowadzenie należy do zadań samorządu województwa. Podstawowym zadaniem planu jest określenie celów, zasad oraz kierunków gospodarowania przestrzenią województwa, stanowiące rozwinięcie długofalowej polityki regionalnej. W tomie pierwszym (Uwarunkowania rozwoju przestrzennego), w podrozdziale uwarunkowania kulturowe, zostały wskazane elementy, które miały wpływ na bogate dziedzictwo kulturowe tego regionu. Składają się na nie zarówno zabytki architektury, budownictwa, sztuki, archeologii (sfera materialna), ale także tradycje oraz zwyczaje (sfera niematerialna). Teren województwa małopolskiego jest bogaty w obiekty i zespoły zabytkowe. Zachowały się tu liczne przykłady architektury sakralnej, obiekty rezydencjonalne, obronne, mieszkalne, użyteczności publicznej, zabytki techniki, etnograficzne oraz układy przestrzenne miast, wsi i uzdrowisk. Zgodnie z założeniami Planu, dziedzictwo kulturowe stanowić ma trwały element krajobrazu województwa małopolskiego. Wśród tematycznych celów wymienić można między innymi:

- ochronę i rewaloryzację zasobów dziedzictwa kulturowego dla podniesienia poziomu wiedzy, świadomości historycznej oraz edukacji społeczeństwa, a także możliwości ich wykorzystania;
- wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla ochrony tożsamości regionalnej oraz promocji województwa i jego rozwoju gospodarczego kształtowanie harmonijnego krajobrazu poprzez prawidłowe kształtowanie struktur przestrzennych od skali urbanistycznej po rozwiązania architektoniczne.

Strategia Rozwoju Powiatu Chrzanowskiego na lata 2015-2023

Strategia Rozwoju Powiatu Chrzanowskiego na lata 2015-2023 została przyjęta uchwałą Nr XV/77/2015 Rady Powiatu Chrzanowskiego w dniu 30 grudnia 2015 r. Dokument jest zbiorem zadań przeznaczonych do realizacji nie tylko przez Powiat Chrzanowski, ale przez całą społeczność lokalną i wszystkie instytucje działające na terenie powiatu. Obszary strategiczne wyróżnione w Strategii wynikają z przyjętej wizji rozwoju Powiatu Chrzanowskiego do 2023 r. i zdefiniowanych wyzwań rozwojowych. Ze względu na stwarzanie w perspektywie długookresowej największych możliwości wzrostu, uznane one zostały za najważniejsze.

Wydrebniono cztery priorytety, które są względem siebie równoważne i uzupełniające się:

- Obszar strategiczny I - Gospodarka, edukacja i rynek pracy,
- Obszar strategiczny II - Bezpieczeństwo publiczne, społeczne i zdrowotne mieszkańców,
- Obszar strategiczny III - Ochrona środowiska i oferta czasu wolnego,
- Obszar strategiczny IV - Nowoczesne zarządzanie publiczne.

Dla obszaru strategicznego III, z punktu widzenia potrzeby zapewnienia jakościowej oferty spędzania czasu wolnego za cel strategiczny uznano: „Skuteczna ochrona środowiska naturalnego oraz rozwój atrakcyjnej i różnorodnej oferty spędzania czasu wolnego dla wzrostu jakości życia mieszkańców i podnoszenia atrakcyjności turystycznej powiatu chrzanowskiego” Dla tego celu określono następujące cele operacyjne:

- III.1. Racjonalne użytkowanie zasobów i ochrona środowiska,
- III.2. Budowa i promocja zintegrowanej oferty czasu wolnego,

III.3. Rozwój infrastruktury czasu wolnego.

W ramach proponowanych celów operacyjnych, a w szczególności w celu III. 2 wskazano najważniejsze kierunki interwencji (kluczowe działania) będące realizacją celu strategicznego jakim jest możliwe pełne wykorzystanie istniejących potencjałów powiatu chrzanowskiego na rzecz wypracowania unikalnej oferty czasu wolnego. Szczególnymi wartościami są tu unikatowe walory przyrodnicze, przekładające się na wysoką atrakcyjność krajobrazową i rekreacyjno-turystyczną, ale także bogate materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe (m.in. zabytki kultury materialnej świeckiej i religijnej, kultywowanie tradycji, folklor, twórczość ludowa oraz rzemiosło). Kierunkami interwencji jest tu: tworzenie i rozwijanie atrakcyjnej i wyróżniającej się oferty produktów turystycznych opartej o ugruntowane wydarzenia kulturalne i sportowe w regionie oraz ciągłe jej poszerzanie o wydarzenia, które związane są m.in. z promocją lokalnych potraw czy rzemiosła ludowego.

POWIAT CHRZANOWSKI

Ryc. 2. Gminy powiatu chrzanowskiego

4.2. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

Strategia Rozwoju Gminy Libiąż do roku 2030 „Gmina Libiąż 2030”

Strategia Rozwoju Gminy Libiąż do roku 2030 „Gmina Libiąż 2030” przyjęta została uchwałą Nr XXXV/271/2021 Rady Miejskiej w Libiążu z dnia 28 grudnia 2021 r. Jest ona podstawowym i najważniejszym dokumentem samorządu gminnego, diagnozującym podstawowe uwarunkowania i potrzeby rozwojowe oraz potencjał gminy, określającym obszary, cele i kierunki działań polityki rozwoju planowanej do realizacji w przestrzeni gminy w perspektywie najbliższych lat. Strategia jest odpowiedzią na zdefiniowane i zdiagnozowane wyzwania rozwojowe, stanowiące globalnie określone zagadnienia (czynniki zewnętrzne) determinujące kierunek rozwoju społecznego, gospodarczego i przestrzennego gminy Libiąż w najbliższych latach.

W dokumencie strategii zdefiniowano 5 wyzwań rozwojowych warunkujących przyszłość gminy:

1. **Transformacja w kierunku gospodarki neutralnej dla klimatu** - w korelacji do transformacji regionalnej, krajowej i unijnej, wymuszonej zmianami globalnymi w energetyce i powiązanych z nią sektorach, w tym w górnictwie węgla kamiennego.
2. **Przeciwdziałanie procesom depopulacji** - (zwiększenie dostępności i sprawności komunikacji zbiorowej do pobliskich aglomeracji, zwiększenie mobilności mieszkańców, przeciwdziałanie

niekorzystnym procesom demograficznym, rozwój mieszkalnictwa, polityka prorodzinna, poprawa dostępności i jakości usług, kształtowanie ich w odniesieniu do zmian demograficznych).

3. **Poprawa jakości środowiska naturalnego** - (dbałość o środowisko i dostosowywanie do zmian klimatycznych, renaturalizacja obszarów przemysłowych, zwiększanie świadomości ekologicznej mieszkańców).
4. **Sport i rekreację** - jako specjalizacja gminy Libiąż.
5. **Współpraca regionalna** - w tym w ramach Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego (MOF) Chrzanowa lub szerszego Obszaru Strategicznej Interwencji dla Małopolski Zachodniej.

Odpowiedzią na wyzwania rozwojowe i spodziewane zmiany w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym jest przygotowana przez samorząd lokalny interwencja publiczna, której podstawę stanowią 3 obszary strategiczne:

Obszar strategiczny I - **Transformacja**

Obszar strategiczny II - **Atrakcyjność osadnicza**

Obszar strategiczny III - **Oferta czasu wolnego**

Dla obszaru strategicznego III, określono cel strategiczny: **Atrakcyjna i rozwijająca oferta spędzania czasu wolnego jako element przewagi konkurencyjnej gminy.**

Dla tego celu określono następujące cele operacyjne:

- 3.1. Rozwój oferty w zakresie sportu, rekreacji i wypoczynku, wzmacniającej nowy wizerunek gminy.
- 3.2. Aktywizacja kulturalna oraz wykorzystanie kultury i dziedzictwa w procesie przemian i rozwoju gminy.

Zagadnienia ochrony materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego gminy Libiąż ujęte zostały w celu operacyjnym 3.2, w kierunku działań 3.2.3 określonym jako:

Wykorzystanie kultury i dziedzictwa dla budowy nowej tożsamości miasta i gminy

Zawiera on strategię postępowania zaplanowaną w najbliższych latach do realizacji we współpartnerstwie z instytucjami państwowymi, administracją państwową, samorządami, samorządowymi instytucjami kultury i oświaty, właścicielami i zarządcami nieruchomości zabytkowych oraz osobami prywatnymi na polach:

- ochrony i opieki nad zabytkami nieruchomymi i ruchomymi, w tym w podejmowaniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach;
- powstania sieci muzeów regionalnych (Libiąż, Trzebinia, Brzeszcze) poświęconych tożsamości, tradycji górniczej i przemysłowej oraz obozowej wraz z ofertą ścieżki dydaktycznej;
- ochrona, promocja i rozwój niematerialnego dziedzictwa kulturowego, szczególnie na obszarach Wiejskich;
- wzmocnienia edukacji kulturalnej, w tym poprzez współpracę bieżącą i projektową placówek oświatowych, instytucji kultury i organizacji pozarządowych, wykorzystującą lokalne zasoby przyrodnicze i kulturowe;
- promocji Libiąskiego Szlaku Węgla i Wina.

Lokalny Program Rewitalizacji miasta Libiąża na lata 2016-2023

Lokalny Program Rewitalizacji miasta Libiąża na lata 2016-2023 został przyjęty Uchwałą Nr XXVIII/191/2017 Rady Miejskiej w Libiążu z dnia 5 maja 2017 r. w sprawie przyjęcia „Lokalnego Programu Rewitalizacji miasta Libiąża na lata 2016-2023.”

Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 485) definiuje rewitalizację jako proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie gminnego

programu rewitalizacji. Zgodnie z wskazaniem Ministerstwa Rozwoju z dnia 2 sierpnia 2016 r. pn.: „Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020” (MR/H 2014-2020/20(2)08/2016), proces rewitalizacji zakłada optymalne wykorzystanie specyficznych uwarunkowań danego obszaru oraz wzmacnianie jego lokalnych potencjałów (w tym także kulturowych):

1. rewitalizacja stanowić powinna istotny element całościowej wizji rozwoju gminy;
2. wyznaczenie obszarów do rewitalizacji i identyfikacja kluczowych problemów występujących na jego terenie poprzedzone jest pełną diagnozą, obejmującą zagadnienia społeczne, gospodarcze, przestrzenno-funkcjonalne, techniczne oraz środowiskowe;
3. proces rewitalizacji prowadzony winien być w sposób spójny i zsynchronizowany ze wszystkimi sferami życia społecznego, gospodarczego i przestrzennego gminy.

W dokumencie Lokalny Program Rewitalizacji miasta Libiąża na lata 2016-2023 odniesienie do zasobu dziedzictwa kulturowego gminy jest marginalne. W części poświęconej charakterystyce gminy przywołane zostały miejsca historyczne o znaczących wartościach kulturowych w kontekście współczesnych ich aranżacji przestrzennych. W opisie przedsięwzięć rewitalizacyjnych wymieniony został projekt adaptacji zabytkowego budynku dworca kolejowego z pocz. XX wieku przy ul. Piłsudskiego 22 ujętego w Gminnej Ewidencji Zabytków.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Libiąż

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Libiąż (Studium) zostało przyjęte uchwałą nr III/20/2018 Rady Miejskiej w Libiążu z dnia 30 listopada 2018 r. Studium nie stanowi aktu prawa miejscowego, jest jednak podstawowym dokumentem planistycznym gminy, który określa politykę przestrzenną gminy, w tym zasady zagospodarowania przestrzennego, zgodnie z ustawą z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 503). Jest dokumentem, którego treść podlega aktualizacji wynikającej bieżących potrzeb, przyjmowanych kierunków rozwoju społeczno-gospodarczego, obowiązujących zmian w prawodawstwie. Studium jest dokumentem, który w sposób kompleksowy i szeroki ujmuje problematykę dóbr kultury, a w szczególności obiektów zabytkowych objętych formami ochrony prawnej.

W rozdziale **I, pkt. 7. Uwarunkowania wynikające ze stanu dziedzictwa kulturowego, zabytków oraz dóbr kultury współczesnej** przytoczono rys historyczny miejscowości a także scharakteryzowano zasoby środowiska kulturowego omawiając układ urbanistyczny miasta i układy przestrzenne sołectw wchodzących w skład gminy. Ponadto opisano zabytki rejestrowe z terenu gminy oraz obiekty zabytkowe o znaczących wartościach historycznych i artystycznych. W rozdziale tym ujęto w zestawieniach obiekty zabytkowe ujęte w zaktualizowanej Gminnej Ewidencji Zabytków a także wykaz stanowisk archeologicznych z terenu gminy wraz z wyznaczoną strefą obserwacji archeologicznej. W rozdziale tym, a także w poprzednim omawiającym uwarunkowania wynikające ze stanu środowiska, wymogów jego ochrony a także ochrony przyrody i krajobrazu pominięto zagadnienia krajobrazu kulturowego. Wynikło to z braku obowiązującego w tym czasie audytu krajobrazowego dla województwa małopolskiego.

Istotne zapisy znalazły się w rozdziale **II. pkt 20. Kierunki zmian w kształtowaniu polityki przestrzennej gminy oraz w przeznaczeniu terenów w tym wynikających z audytu krajobrazowego**. Przyjęto w nim, iż rozwój gminy determinowany jest czynnikami społecznymi, gospodarczymi i przyrodniczymi. Prognozowane kierunki rozwoju gminy Libiąż winny zatem uwzględniać właściwe wykorzystanie przestrzeni oraz kształtowanie struktury przestrzennej przy wykorzystaniu walorów gminy oraz jednoczesnym zachowaniu wartości środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego

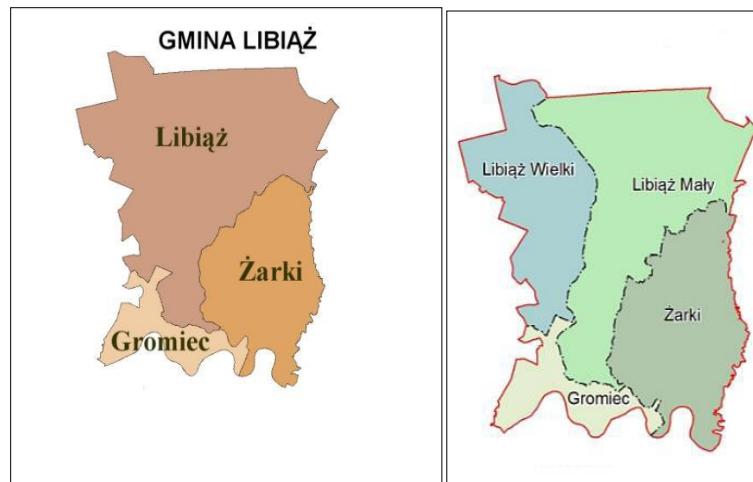
oraz rozwoju gospodarczym i poprawie jakości życia mieszkańców. Ochrona walorów środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego wprowadzona została do katalogu zasad kształtowania polityki przestrzennej zawartych w tym dokumencie.

Szczegółowe wskazania i zalecenia znalazły się w rozdziale **II. pkt 22. Obszary oraz zasady ochrony środowiska i jego zasobów, ochrony przyrody, krajobrazu, w tym krajobrazu kulturowego i uzdrowisk**, w którym w sferze ochrony krajobrazu kulturowego zaproponowano działania:

- przeciwdziałanie degradacji krajobrazu, w tym krajobrazu kulturowego poprzez właściwą lokalizację nowych obiektów i zespołów urbanistycznych;
- kształtowanie regionalnego wyrazu architektonicznego osadnictwa;
- odtworzenie i eksponowanie w układach urbanistycznych historycznych dominant architektonicznych i osi widokowych;
- dbałość o zachowanie powiązań widokowych, panoram i dominant wartościowych obiektów i zespołów z krajobrazem;
- porządkowanie przestrzeni w sposób prowadzący do eksponowania obiektów zabytkowych w krajobrazie kulturowym;
- staranne wpisanie nowej zabudowy w krajobraz, w tym krajobraz kulturowy oraz jej realizacja w nawiązaniu do zasad kształtowania obiektów o tradycyjnych, lokalnych formach.

Cele polityki przestrzennej gminy dookreślono w rozdziale **II. pkt 23. Obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego, zabytków oraz dóbr kultury współczesnej**, w którym zapisano, że ochrona podstawowych wartości kulturowych gminy Libiąż powinna być prowadzona w oparciu o zasady:

- zachowania tożsamości kulturowej w sferze niematerialnej i materialnej;
- kształtowania harmonijnego krajobrazu kulturowego i zachowania krajobrazów naturalnych poprzez:
 - dostosowanie działań inwestycyjnych do naturalnych cech krajobrazu, dalekich i bliskich planów widokowych, odrębności kulturowej i tradycji;
 - ochronę przed zabudową, zalesianiem i realizacją elektroenergetycznych linii napowietrznych w punktach widokowych o wysokich walorach widokowo-krajobrazowych;
 - ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków;
 - ochrony obiektów i zespołów znaczących w krajobrazie kulturowym, a znajdujących się w ewidencji konserwatorskiej oraz w gminnej ewidencji zabytków;
 - właściwego wykorzystania i użytkowania obiektów objętych ochroną;
 - nawiązywania w nowej architekturze do lokalnych wzorów i materiałów;
 - zachowania naturalnego otoczenia obiektów i zespołów zabytkowych;
 - ścisłej współpracy władz gminy ze służbami ochrony zabytków;
 - ochrony krajobrazu obejmującego m.in. obiekty małej architektury o znaczeniu kulturowym, w tym kapliczki i krzyże przydrożne.

Ryc. 3. Podział administracyjny gminy Libiąż

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy Libiąż

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym określa natomiast procedurę sporządzania i zakres miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Każda z ww. ustaw daje narzędzie ochrony zabytków - miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa wojewódzkiego konserwatora zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów. Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w planach miejscowych dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalanego w planie dla całego obszaru opracowania. Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu planów miejscowych. W planach tych w szczególności:

- 1) uwzględnia się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami;
- 4) uwzględnia się ochronę:
 - zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
 - innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
 - parków kulturowych;
- 5) uwzględnia się ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami;
- 6) w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Zgodnie z powyższym miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy Libiąż jako akty prawa miejscowego stanowią podstawę planowania przestrzennego. Mają one wiążące i nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. Ustalenia dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i krajobrazu w planach miejscowych powinny sprzyjać ochronie otoczenia zabytków przed zbyt intensywną działalnością gospodarczą oraz umożliwić uniknięcie inwestycji, które mogłyby zubożyć krajobraz kulturowy.

Na terenie gminy Libiąż obowiązuje 14 dokumentów planistycznych, które nie pokrywają całego obszaru gminy.

Zestawienie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego:

1. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru Libiąż „Północ” - Etap I – przyjęty uchwałą nr XXXIX/291/2022 Rady Miejskiej w Libiążu z dnia 29 kwietnia 2022 r. (Dz. Urz. Woj. Małop. z 2022 r. poz. 3488).
2. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru obejmującego teren górniczy kopalni odkrywkowej dolomitu w Libiążu – przyjęty uchwałą nr XXXII/237/2021 Rady Miejskiej w Libiążu z dnia 3 września 2021 r. (Dz. Urz. Woj. Małop. z 2021 r. poz. 5171)
3. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów w rejonie ul. Rouvroy w Libiążu – przyjęty uchwałą nr XXXVII/264/2018 Rady Miejskiej w Libiążu z dnia 23 marca 2018 r. (Dz. Urz. Woj. Małop. z 2018 r. poz. 2640) - (w granicach obszaru objętego planem nie występują obiekty dóbr kultury współczesnej wymagające określenia zasad ich ochrony).
4. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów w rejonie ul. Oświęcimskiej w Libiążu – przyjęty uchwałą nr XXXI/230/2017 Rady Miejskiej w Libiążu z dnia 20 października 2017 r. (Dz. Urz. Woj. Małop. z 2017 r. poz. 6865).
5. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów przy ul. Księdza Stanisława Pieli w Libiążu – przyjęty uchwałą nr XVII/118/2016 Rady Miejskiej w Libiążu z dnia 27 czerwca 2016 r. (Dz. Urz. Woj. Małop. z 2016 r. poz. 4350) - (w granicach obszaru objętego planem nie występują obiekty dóbr kultury współczesnej wymagające określenia zasad ich ochrony).
6. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów w rejonie ul. Oświęcimskiej w Libiążu – przyjęty uchwałą nr XXI/147/2016 Rady Miejskiej w Libiążu z dnia 25 listopada 2016 r. (Dz. Urz. Woj. Małop. z 2016 r. poz. 7473) - (na obszarze objętym planem nie występują zabytki wpisane do rejestru zabytków, dobra kultury współczesnej oraz stanowiska archeologiczne).
7. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego śródmieścia Libiąża na obszarze osiedla „Flagówka” – przyjęty uchwałą nr XXXIX/263/2014 Rady Miejskiej w Libiążu z dnia 22 sierpnia 2014 r. - (Dz. Urz. Woj. Małop. z 2014 r. poz. 4993) - (w granicach obszaru objętego planem nie występują zabytki nieruchome wymagające określenia zasad ich ochrony).
8. nie obowiązuje już Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów przy ul. Urzędniczej w Libiążu – przyjęty uchwałą nr XVI/87/2008 Rady Miejskiej w Libiążu z dnia 11 lutego 2008 r. (Dz. Urz. Woj. Małop. Nr 232 z 2008 r. poz. 1484) - (w granicach obszaru objętego planem nie występują zabytki nieruchome wymagające określenia zasad ich ochrony).
9. Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego śródmieścia Libiąża na obszarze osiedla Flagówka – przyjęta uchwałą nr VIII/46/2007 Rady Miejskiej w Libiążu z dnia 25 maja 2007 r. (Dz. Urz. Woj. Małop. z 2007 r. Nr 569 poz.3774 - (w granicach obszaru objętego planem nie występują zabytki nieruchome wymagające określenia zasad ich ochrony).
10. Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego śródmieścia Libiąża na obszarze osiedla Flagówka – przyjęta uchwałą nr XXVI/144/2004 Rady Miejskiej w Libiążu z dnia 26 listopada 2004 r. (Dz. Urz. Woj. Małop. z 2005 r. Nr 92 poz. 655) - (w granicach obszaru objętego planem nie występują zabytki nieruchome wymagające określenia zasad ich ochrony).
11. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów przy ul. Chrzanowskiej w Libiążu – przyjęty uchwałą nr XLVII/305/2002 Rady Miejskiej w Libiążu z dnia 10 lipca 2002 r. (Dz. Urz. Woj. Małop. z 2002 r. Nr 190 poz.2812).

12. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego śródmieścia Libiąża na obszarze osiedla Flagówka -przyjęty uchwałą Nr XXIV/168/2000 z dnia 27 lipca 2000 r. (Dz. Urz. Woj. Małop. z 2000 r. Nr 68 poz. 645)
13. Zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego miasta Libiąż, zatwierdzonego Uchwałą Rady Miejskiej w Libiążu nr IV/20/1994 z dnia 26 października 1994 r. - przyjęta uchwałą nr XLII/299/1997 Rady Miejskiej w Libiążu z dnia 30 grudnia 1997 r. (Dz. Urz. Woj. Kat. z 1998 r. Nr 4 poz.29).
14. Zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego miasta Libiąża, zatwierdzonego uchwałą Rady Miejskiej w Libiążu nr IV/20/94 z dnia 26 października 1994 r. (Dz. Urz. Woj. Kat. Nr 14 poz. 135 z dn. 15.12.1994 r.) – przyjęta uchwałą nr XLII/300/97 Rady Miejskiej w Libiążu z dnia 30 grudnia 1997 r. (Dz. Urz. Woj. Kat. Z 1998 r. Nr 4 poz. 30).

W miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, zgodnie z wymogiem ustawowym, uwzględniany jest problem ochrony dziedzictwa kulturowego w zakresie wskazanym w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Libiąż (studium) i w odniesieniu do obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków, w tym wpisanych do rejestru zabytków oraz zabytków archeologicznych. Wysoka jakość merytoryczna zapisów Studium odnośnie wartości zabytkowych i kulturowych regionu stanowi gwarancję dostrzegania tej problematyki przez planistów. Szczegółowe, jednoznaczne i skonkretyzowane zapisy ochronne znajdują się w dokumentach:

- Miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego dla obszaru Libiąż „Północ” - Etap I. (Uchwała nr XXXIX/291/2022 Rady Miejskiej w Libiążu z dnia 29 kwietnia 2022 r.)

W rozdziale 2, w pkt. III – Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej, zapisano:

§ 7. 1. W celu ochrony dziedzictwa kulturowego, na obszarze objętym planem:

- 1) Wskazuje się zabytkowe kapliczki, prawem chronione na podstawie wpisu do rejestru zabytków:
 - a) kapliczkę przy skrzyżowaniu ulic: Krakowskiej i Beskidzkiej (dz. 3188/1, obręb Libiąż Wielki) wpisaną do Rejestru Zabytków Województwa Małopolskiego pod nr B-92/M,
 - b) kapliczkę przy skrzyżowaniu ulic: Krakowskiej i Oświęcimskiej (dz. 1559/110, obręb Libiąż Wielki), wpisaną do Rejestru Zabytków Województwa Małopolskiego pod nr B-93/M,
 - c) kapliczkę przy ul. Oświęcimskiej (dz. 1554/45, 1554/46, 3209/1, obręb Libiąż Wielki), wpisaną do Rejestru Zabytków Województwa Małopolskiego pod nr B-94/M;
 - 2) Wszelkie działania inwestycyjne w obrębie zabytkowych kapliczek, o których mowa w pkt 1 wymagają postępowania zgodnie z przepisami odrębnymi.
2. Zabytkowe kapliczki, o których mowa w ust. 1 ujęte są w gminnej ewidencji zabytków.

§ 8.1. Na obszarze planu obejmuje się ochroną i określa się następujące zabytkowe budynki, chronione ustaleniami planu:

- 1) Budynek stacji kolejowej (obecnie Dzienny Dom „Senior+”), ul. Józefa Piłsudskiego 22 (dz. 5248, obręb Libiąż Mały);
- 2) Dom kolejarza, ul. Józefa Piłsudskiego 43 (dz. 5308, obręb Libiąż Mały);
- 3) Trzy stodoły, ul. Wspólna koło nr 8 (dz. 723/1, 1505, 4800,4857,5130, obręb Libiąż Mały);
- 4) Dom, ul. Armii Krajowej 19 (dz. 4863,4864, obręb Libiąż Mały);
- 5) Dom, ul. Mieszka I 2 (dz. 3448, obręb Libiąż Wielki);
- 6) Budynek Straży Pożarnej, ul. Floriańska 3 (dz. 44/5, 50/4, 3694, obręb Libiąż Wielki).

2. Dla zabytkowych budynków, o których mowa w ust. 1, ustala się poniższe zasady ochrony indywidualnej:

- 1) nakaz ochrony zabytkowych budynków; przedmiotem ochrony są pierwotne historyczne: skala i forma architektoniczna, geometria i pokrycie dachu, cechy stylowe, detal i wystrój architektoniczny elewacji, rozmieszczenie, wielkość i kształt otworów okiennych (wraz z podziałami wewnętrznymi) i drzwiowych, kolorystyka elewacji i dachu;
- 2) zakazy:
 - a) nadbudowy zabytkowych budynków,
 - b) dla zabytkowych budynków od strony elewacji frontowych:
 - rozbudowy zabytkowych budynków,
 - zabudowy przedpoli zabytkowych budynków od strony dróg publicznych,
 - c) stosowania okładzin elewacyjnych z tworzyw sztucznych, blachy, to jest o charakterze innym niż materiały tradycyjne: cegła, kamień, drewno, tynk;
- 3) dopuszcza się:
 - a) rozbudowę zabytkowych budynków, z uwzględnieniem nawiązania do ich formy, skali, cech stylistycznych, charakteru architektury i zastosowanych materiałów, przy czym obowiązuje zakaz określony w pkt 2 lit. b,
 - b) przebudowę zabytkowych budynków,
 - c) wykorzystanie całych lub części zabytkowych budynków w tym poddaszy, do celów użytkowych, z możliwością realizacji okien połaciowych,
 - d) pokrycie dachu i kolorystykę inną niż pierwotna historyczna, przy czym należy stosować ciemną kolorystykę w odcieniach brązu, czerwieni, szarości; pokrycia dopuszcza się z ceramiki, papy i blach z wyłączeniem trapezowej i falistej,
 - e) kolorystykę elewacji inną niż pierwotna historyczna, przy czym na fragmentach ścian nie pokrytych ceramiką lub kamieniem należy stosować kolorystykę jasną, stonowaną w odcieniach bieli, szarości, i żółtego;
 - f) umieszczanie oświetlenia na elewacjach w celu wyeksponowania i podkreślenia walorów architektury budynków,
 - g) lokalizację urządzeń technicznych:
 - dla zabytkowego Budynku Straży Pożarnej na potrzeby zapewnienia bezpieczeństwa przeciwpożarowego,
 - dla pozostałych budynków w sposób nie zagrażający ekspozycji budynku na podwórzowych, nieeksponowanych elewacjach i połaciach dachu.

3. Zabytkowe budynki, o których mowa w ust. 1 ujęte są w gminnej ewidencji zabytków.**§ 9.1. Na obszarze planu określa się zabytkowe obiekty małej architektury sakralnej chronione ustaleniami planu:**

- 1) Kapliczka, ul. Chrzanowska (dz. 1303/2, 1303/4, obręb Libiąż Mały);
- 2) Kapliczka tzw. „Panienka”, ul. Oświęcimska – ul. Armii Krajowej (dz. 4817/6, 4882, obręb Libiąż Mały);
- 3) Kapliczka, ul. Działkowa – ul. Mikołaja Kopernika (dz. 440/6, obręb Libiąż Wielki);
- 4) Kapliczka, ul. Floriańska (dz. 79/1, 3250/7, obręb Libiąż Wielki).

2. Dla zabytkowych obiektów małej architektury sakralnej, o których mowa w ust. 1, ustala się poniższe zasady ochrony:

- 1) nakaz zachowania i ochrony: miejsca lokalizacji, formy i gabarytów, cech stylowych, zieleni towarzyszącej obiektowi z zastrzeżeniem w pkt 2;

- 2) dopuszcza się rekompozycję zieleni towarzyszącej oraz przeniesienie lokalizacji obiektu w przypadku rozbudowy drogi publicznej.

Na obszarze planu określa się miejsca pamięci chronione ustaleniami planu:

- 1) pomnik Żołnierzy Radzieckich przy ul. Armii Krajowej,
- 2) pomnik Żołnierzy Radzieckich w Parku Janiny przy Placu Zwycięstwa,
- 3) pomnik Ignacego Boboli, w 50-tą rocznicę uzyskania praw miejskich przez Libiąż.

Dla miejsc pamięci, o których mowa w ust. 3, ustala się poniższe zasady ochrony:

- 1) nakaz ochrony pomnika, towarzyszącej zieleni oraz ich miejsca lokalizacji, z zastrzeżeniem w pkt 2;
- 2) dopuszcza się:
 - a) zmianę formy pomnika,
 - b) zmianę lokalizacji pomnika w przypadku rozbudowy drogi publicznej,
 - c) rekompozycję zieleni towarzyszącej.

Zabytkowe obiekty małej architektury sakralnej, o których mowa w ust. 1 ujęte są w gminnej ewidencji zabytków.

§ 10. Na obszarze objętym planem nie występują: dobra kultury współczesnej oraz zidentyfikowane stanowiska archeologiczne.

- Miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego terenów w rejonie ul. Oświęcimskiej w Libiążu (Uchwała Nr XXXI/230/2017 Rady Miejskiej w Libiążu z dnia 20 października 2017 r.).

W rozdziale 2, pkt. III – Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej w § 8. 2, wymieniono:

- zabytkową kapliczkę przydrożną z 1920 r. „Na Flagówce”, ul. Oświęcimska (dz. 4794/7, obręb Libiąż Mały) umieszczoną w Gminnej Ewidencji Zabytków i objęto się ją ochroną ustaleniami planu:

- 1) dla zabytkowej kapliczki chronionej ustaleniami planu, ustalono:

a) nakazy ochrony:

- lokalizacji, z zastrzeżeniem w lit. b,
- formy, gabarytów, cech stylowych,
- pierwotnej historycznej kolorystyki,
- formy i materiałów ogrodzenia,
- zieleni towarzyszącej;

b) dopuszczono:

- zmianę lokalizacji uzasadnioną wyłącznie modernizacją lub rozbudową drogi publicznej klasy głównej 1KDG,
- umieszczanie oświetlenia w celu wyeksponowania obiektu.

- Miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego terenów przy ul. Chrzanowskiej w Libiążu (Uchwała Nr XLVII/305/2002 Rady Miejskiej w Libiążu z dnia 10 lipca 2002 r.)

W rozdziale 3 – Granice i zasady zagospodarowania terenów i obiektów podlegających ochronie, w § 11.1-3, umieszczono zapisy ochronne:

Przyjmuje się granice strefy „B” bezpośredniej ochrony konserwatorskiej obejmującej dawne tereny kolonii robotniczej przy ul. Leśnej. W strefie „B” bezpośredniej ochrony konserwatorskiej obowiązują następujące zasady zagospodarowania terenu:

- zachodnie istniejącego układu urbanistycznego (pierwotny podział parcel, ustawienie obiektów, układ ulic),

- zachowanie kształtu, formy i wystroju budynków, nową architekturę nawiązać do wyglądu istniejącej zabudowy.

- **Miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego śródmieścia Libiąża na obszarze osiedla „Flagówka” (Uchwała Nr XXIV/168/2000 z dnia 27 lipca 2000 r.)**

W rozdziale II – Ustalenia w zakresie ochrony i kształtowania środowiska przyrodniczego, krajobrazu i dóbr kultury, w § 13 zamieszczono zapisy:

1. Ustala się ochronę w zakresie dóbr kultury obiektu zabytkowego – krzyża kamiennego wraz z drzewostanem ze względu na jego wartość kulturową.
2. Ustala się następujące warunki zagospodarowania obiektu:
 - utrzymuje się obiekt zabytkowy wraz z drzewostanem,
 - zakazuje się przekształceń prowadzących do obniżenia wartości historycznych i estetycznych obiektu i jego bezpośredniego otoczenia,
 - dopuszcza się odnowę obiektu pod warunkiem, że działania te nie spowodują utraty cech stylowych obiektu.

5. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW ORAZ ANALIZA STANU DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY

5.1. CHARAKTERYSTYKA GMINY

Gmina Libiąż to gmina miejsko-wiejska położona w województwie małopolskim, w zachodniej części powiatu chrzanowskiego. Geograficznie leży na wschodnich krańcach Wyżyny Śląsko - Krakowskiej, na części Pagórów Jaworznickich i Pagórów Libiąskich z wzniesieniami: Grodziskiem, Karpiówką, Lipiem, Moczydłką, Szybowcową (Strzałbą), Wysoką. Siedzibą gminy jest miasto Libiąż. Sąsiaduje ona z gminami Babice, Chrzanów oraz miastami Oświęcim, Jaworzno, Chrzanów i Chełmek. Południową granicę gminy stanowi rzeka Wisła. Gmina Libiąż usytuowana jest w odległości około 27 km od Katowic, około 45 km od Krakowa oraz około 10 km od Oświęcimia. Charakteryzuje się dogodnym położeniem komunikacyjnym. Zlokalizowana jest w połowie trasy między Katowicami a przez Gminę przebiegają główne szlaki komunikacyjne: z północy na południe, droga nr 933 Oświęcim – Chrzanów oraz droga nr 780 Tychy – Chełmek – Alwernia – Kraków. W bliskim sąsiedztwie przebiega autostrada A 4. Obszar gminy Libiąż zajmuje powierzchnię ok. 57,1 km². Gmina ma charakter miejsko-wiejski z wyraźną dominacją Libiąża jako głównego ośrodka gospodarczego, w którym zamieszkuje większość mieszkańców. Na terenie gminy oprócz miasta Libiąża znajdują się 2 sołectwa: Żarki – wieś położona w południowo-wschodniej części gminy i Gromiec – wieś położona na południu gminy w dolinie Wisły.

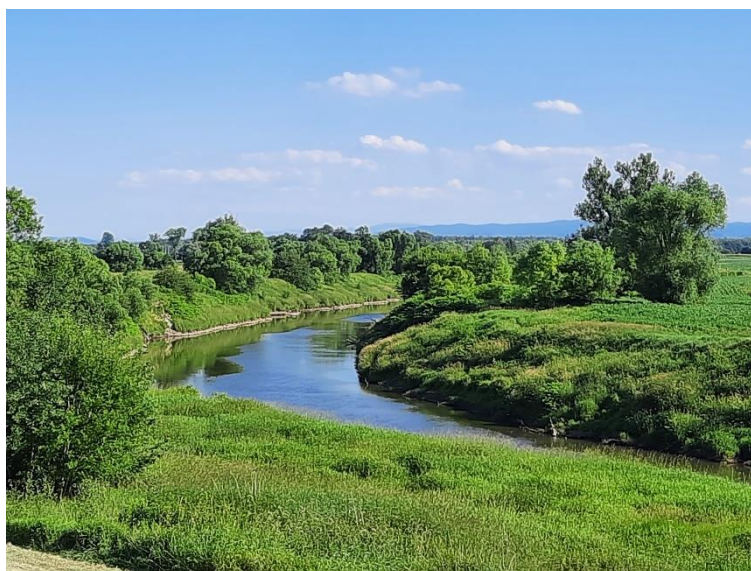
Ryc. 4. Gmina Libiąż na mapie topograficznej

Walory krajobrazu

Gmina Libiąż posiada wyjątkowe walory krajobrazowe. W obszarze północnym dominują zrębowe pagóry charakterystyczne dla krajobrazu wyżynnego, natomiast w obszarze południowym charakterystyczne dla doliny Wisły. Ze szczytów wzgórz rozciągają się rozległe panoramy na cały Libiąż oraz na sąsiednie jednostki geomorfologiczne: Rów Krzeszowski, Garb Tenczyński, Kotlina Oświęcimska. Wyjątkowymi miejscami widokowymi są wzniesienia Grodzisko i Strzałba (Góra Szybowcowa), skąd rozciąga się malowniczy widok na Kotlinę Oświęcimską z doliną Wisły i jej starorzeczem oraz położone na drugim planie pasma górskie Beskidów i Tatr. Znaczna część obszaru gminy, mimo intensywnej działalności przemysłowej stanowi mało zmieniony krajobraz rolniczy i leśny. Obecna szata roślinna gminy jest w znacznym stopniu zmieniona w wyniku długotrwałych zmian naturalnych oraz działalności gospodarczej człowieka. Obecnie lasy pokrywają około 41,3 % powierzchni gminy. Stanowią je głównie zwarte młode lasy sosnowe pochodzące z nasadzeń. Zbiorowiska łąkowe z typowym dla nich drzewostanem: olszą, topolą, wierzbą, wiąz, jesionem, dębem oraz roślinnością suwarową i torfowiskową towarzyszą dolinie Wisły i dolinie Chechła. Na terenie niektórych wyniesień zachowały się fragmenty buczyny i innych drzew liściastych. Obszary leśne w granicach administracyjnych gminy występują przede wszystkim w jej północnej i południowej części. Łączą się one z większymi kompleksami leśnymi należącymi do Jury Krakowsko-Częstochowskiej.

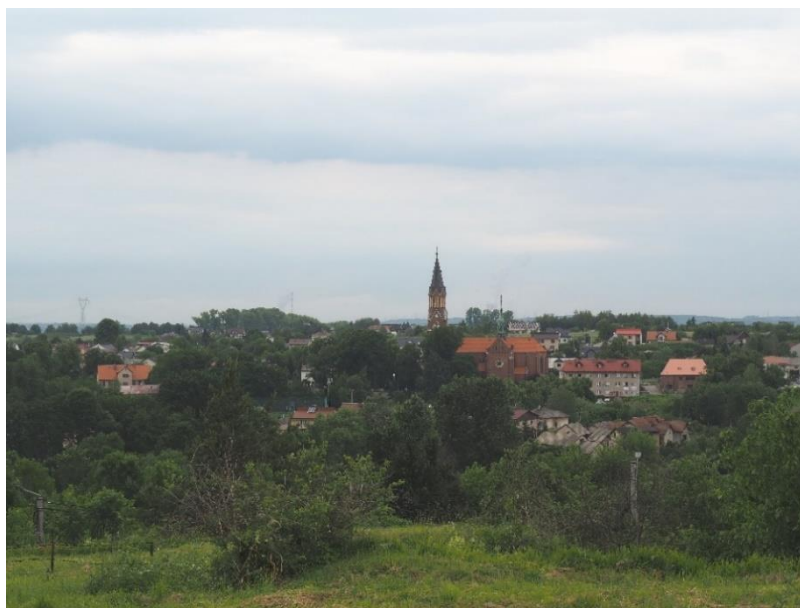
Fot. 1. Krajobraz gminy Libiąż (widok ze wzgórza Lipie)

Fot. 2. Zakole Wisły w sołectwie Gromiec

Krajobraz kulturowy

Specyfika krajobrazu kulturowego Gminy Libiąż jest wynikiem uwarunkowań geologiczno-fizjograficznych. Urozmaicona rzeźba terenu z niewielkimi pagórowatymi wzniesieniami oraz z płaskimi terasami z meandrujących Wisły i Chechła stwarzała dogodne warunki do osadnictwa, które miała tu charakter rozwijających się enklaw śródleśnych, które przyjęły z czasem formy rolniczego krajobrazu otwartego. W ciągu minionego stulecia uległ on znacznym przemianom poprzez rozbudowę infrastruktury związanej z przemysłem wydobywczym i szybko postępującym procesom urbanizacyjnym. W kategorii cennego krajobrazu kulturowego należy uznać krajobraz doliny Wisły, z zachowanymi układami ruralistycznymi Gromca i przysiółków Żarek z zachowanymi relikтами tradycyjnej zabudowy drewnianej. Wartość estetyczną i historyczną mają fragmenty krajobrazu miejskiego krajobrazu z zespołami zabudowy kolonii górniczych, zabudową mieszkalną o tradycyjnej skali i gabarycie. Niewątpliwą historyczną dominantą krajobrazową miasta Libiąża jest kościół parafialny p.w. Przemienienia Pańskiego.

Fot. 3. Panorama Libiąża Wielkiego ze wzgórza Lipie

5.2. MIEJSCOWOŚCI GMINY

Libiąż

Pierwsza wzmianka o Libiążu zawarta jest w dokumencie Wiśława z Kościelca, biskupa krakowskiego z 1238 r., w którym potwierdza on, że wieś o nazwie *Lubens* jest własnością klasztoru sióstr benedyktynek ze Staniątek. W 1243 r. książę Konrad Mazowiecki potwierdził kolejnym dokumentem przynależności wsi do klasztoru, wymieniając w nim Klemensa Gryfitę z Brzeźnicy, kasztelana krakowskiego, jako darczyńcę. Darowizna na rzecz klasztoru potwierdzano została kilkanaście lat później przywilejem księcia Bolesława Wstydlwego z dnia 23 II 1254 r., w którym jako przedmiot darowizny określono „...grunty we wsi Libiąż wraz z barciami”. W roku 1270 r. Libiąż, zapewne w drodze zamiany gruntów znalazł się w posiadaniu rycerza Budziwoja i jego braci, o czym mówił kolejny przywilej Bolesława Wstydlwego. W 1388 r. jako właściciel Libiąża wymieniany był Dzierśław Karwacjan, stolnik sandomierski. Syn Dzierśława, Jan Karwacjan w 1408 r. odsprzedał wieś właścicielowi Chrzanowa, Janowi Ligęzie z Bobrku h. Półkozic. Ligęzowie utworzyli olbrzymie dobra ziemskie, w skład których wchodziły wsie: Bobrek, Bobrowniki, Chełmek, Gromiec, Libiąż Wielki, Libiąż Mały, Balin, Kąty oraz miasto Chrzanów. Majątek ten przetrwał w rękach Ligęzów do bezpotomnej śmierci Mikołaja Spytki Ligęzy w 1617 r. Kolejnym właścicielem został stryj Mikołaja, Andrzej Samuel Dembiński, dzierżawca starostwa będzińskiego. Po jego śmierci i braku męskiego potomka zarządzała nim wnuczka Anna – Katarzyna z Komorowskich Grudzińska. Po śmierci jedyne go syna, Grudzińska przekazała w 1659 r. majątek swojej bratanicy – Konstancji Krystynie Komorowskiej, która wyszła za mąż za Jana Wielopolskiego, starostę lanckorońskiego, właściciela dóbr Żywca i Pieskowej Skały. W latach następnych doszło do sporów pomiędzy rodzinami Wielopolskich i Stadnickich, w które weszły drogą małżeństw córki Samuela Dembińskiego, zachowujące prawo do dziedziczenia. W 1688 r. doszło do ostatecznego porozumienia, w którego wyniku podzielono majątek na dwa odrębne klucze – chrzanowski i bobrecki. Klucz chrzanowski obejmował – Chrzanów, Kąty, Balin i Libiąż Mały i przypadł Stadnickim. Natomiast na dobra bobreckie składały się z Bobrkiem, Chełmkiem, Gromcem, Libiążem Wielkim, Gorzowem i Bobrownikami i zachowali je Wielopolscy. Granica rozdzielająca obydwie klucze przebiegała dokładnie pomiędzy wsiami – Libiąż Wielki i Libiąż Mały. Klucz chrzanowski znalazł się w ręku Jana Franciszka Stadnickiego, a następnie syna Kazimierza. W 1731 r. córka Kazimierza

Stadnickiego - Teresa Stadnicka wniosła klucz w posagu w małżeństwo z Józefem Janem Kantym Ossolińskim. Za czasów Ossolińskich klucz dób chrzanowskich znacznie podupadł, a po śmierci Józefa Franciszka Salezego Ossolińskiego w 1789 r. został wystawiony na licytację. W 1804 r. nabył go – Albert Kazimierz książę sasko-cieszyński, syn Augusta III Wettyna króla polskiego i elektora saskiego. Czasy tego właściciela zaznaczyły się niemal całkowitą wyprzedają dworskich zakładów w rodzaju młynów, kuźni i papierni oraz okolicznych lasów; większość tych zakupów poszła w ręce chrzanowskich Żydów. W 1822 r., po śmierci ks. Alberta, klucz chrzanowski odziedziczył – arcyksiążę Karol Ludwik Habsburg, który dokonał zamiany dóbr. W zamian za Brzeszcze i Nową Wieś, oddał klucz chrzanowski w ręce - Wiktorii z Klosów Mieroszewskiej. Jan Mieroszewski /1789-1867/, mąż Wiktorii, był politykiem, senatorem i urzędnikiem Wolnego Miasta Krakowa. W rękach Mieroszewskich klucz chrzanowski z Libiążem Małym pozostawał do 1856 r., w którym sprzedany dobra został spółce wrocławskich kupców, w której całość udziałów przejął – Emanuel Loewenfeld. Jego synowie Adolf, Bruno i Henryk Loewenfeldowie byli właścicielami chrzanowskich dóbr do 1939 r.

Klucz bobrecki z Libiążem Wielkim od 1670 r. był własnością Wielopolskich. Przy rodzinie tej pozostał do 1840 r., w którym jedyne dziecko Ignacego Wielopolskiego i Zofii z Kossowskich, Barbara Wielopolska wyszła za mąż za Kazimierza hr. Potulickiego herbu Grzymała. Majątek następnie przeszedł w ręce córek pasierba Barbary Potulickiej – Kazimierza Potulickiego jr hrabiego na Potulicach. Pierwszą spadkobierczynią była Gabriela Maria z Potulickich, zamężna za Bogdanem ks. Ogińskim, która mieszkała w Bobrku w latach 1880-1910. W 1910 r. dobra bobreckie przeszły na własność Elżbiety Potulickiej, zamężnej za Władysławem ks. Sapiehą z Krasiczyna. Następnie były własnością syna Władysława Leon Sapiehy /1853-1920/. Ostatnim właścicielem klucza przed parcelacją majątku był Adam Zygmunt /1892-1970/.

W 1795 r. wsie Libiąż Wielki i Mały przynależne do klucza chrzanowskiego i bobreckiego znalazły się w zaborze austriackim. Administracja austriacka wprowadziła samorząd wiejski, z wójtami i przysiężnymi na czele. Wprowadzono podział na gminy okręgowe, ob. w gminie Bobrek znalazły się wsie Libiąż Wielki, Gromiec i Wymysłów, w gminie Lipowiec wieś Żarki, w gminie Chrzanów wsie Libiąż Mały i Moczydło. W 1839 r. w wyniku kolejnej zmiany administracyjnej utworzono dystrykty z komisarzami w siedzibami w miejscowościach: Alwernia, Chrzanów, Jaworzno i Krzeszowice. W ten sposób oba Libiąże, Gromiec i Żarki oraz nowe osady: Wymysłów i Moczydło weszły do dystryktu w Chrzanowie. Libiąż Mały i Libiąż Wielki były w tym okresie samodzielnymi gminami. W 1860 r. wsie te weszły w skład urzędu powiatowego a następnie C. K. Starostwa Powiatowego w Chrzanowie.

Rozwój Libiąża rozpoczął się w 2 połowie XIX wieku, wraz z uruchomieniem w 1856 r. linii kolejowej, tworzącej połączenia do Krakowa i Wiednia. Pod koniec XIX wieku w rejonie Libiąża odkryto złoża węgla kamiennego. Do końca XIX wieku własność górniczą miało już kilku przedsiębiorców. Właścicielami pól górniczych w Libiążu Małym byli ob. przedsiębiorcy: Jan Goetz, Oskar Schaub, Gustaw Breslauer, Hugon Bornemann. Prowadzili oni na tych terenach roboty wiertnicze, nie miały one jeszcze jednak charakteru stałego wydobywania węgla. W 1905 r. gminy Libiąż Mały i Moczydło zdecydowały się na sprzedaż części gruntów gminnych Galicyjskiej Spółce Kopalń (Compagnie Galicienne de Mines). W 1907 r. spółka uruchomiła kopalnię „Janina”. Wokół kopalni zaczęły powstawać osiedla robotnicze i obiekty użyteczności publicznej, zmieniając charakter miejscowości. Moment ten stanowił punkt zwrotny, od którego rozpoczął się rozwój gospodarczy i kulturalny dotychczasowej osady. Po I wojnie światowej i odzyskaniu niepodległości nastąpił dalszy rozwój urbanistyczny i gospodarczy. Powstały nowe szlaki komunikacyjne, linia elektryczna i kolejne budynki użyteczności publicznej. W okresie międzywojennym nastąpiło znaczne ożywienie w życiu społecznym Libiąża. Wpływ na to zjawisko miały zmiany zachodzące w strukturze ludności, wzrost liczby ludności robotniczej oraz powstanie grupy

inteligencji, którą utworzył dozór górniczy rozwijającej się kopalni Janina oraz miejscowe nauczycielstwo. Duże znaczenie w pobudzaniu aktywności życia społecznego miały instytucje i organizacje społeczne (Kółko Rolnicze, Ochotnicza Straż Pożarna, Związek Nauczycielstwa Polskiego i in.). W 1926 r. założono Oddział Związku Strzeleckiego w Libiążu, który inicjował wiele działań oświatowych i kulturalnych. Z jego inicjatywy doszło do tworzenia klubu szybowcowego a następnie szkoły szybowcowej prowadzącej od 1936 r. szkolenia dla przyszłych pilotów. W 1934 r. wsie: Libiąż Mały, Libiąż Wielki, Moczydło i Żarki weszły w skład jednej gminy zbiorowej Libiąż Mały przynależnej do powiatu chrzanowskiego. II wojna światowa i pierwsze lata powojenne zahamowały aktywność społeczną i samorządową. Kopalnia węgla przejęta została przez zarząd niemiecki. Na potrzeby zwiększenia wydobywania władze okupacyjne utworzyły przy zakładzie obóz pracy przymusowej, będący filią niemieckiego nazistowskiego obozu koncentracyjnego Auschwitz-Birkenau. Dopiero dalszy rozwój kopalni „Janina” z budową nowych szybów wydobywczych spowodował ponowny napływ ludności do Libiąża. Zwiększenie wydobywania węgla, powstanie wielu nowych przedsiębiorstw przemysłowych wpłynęło na szybki rozwój gospodarczy i przestrzenny Libiąża czego efektem było otrzymanie w 1969 r. praw miejskich. Miasto przyjęło nazwę Libiąż i objęło obszary dawnych wsi Libiąża Małego, Libiąża Wielkiego i Moczydła. Wsie Gromiec i Żarki pozostały sołectwami. W latach 1975 – 1998, w wyniku reformy administracyjnej kraju Libiąż wraz z powiatem chrzanowskim znalazł się w województwie katowickim. Od 1999 r. należy do utworzonego kolejną reformą województwa małopolskiego. Libiąż należy do mniejszych ośrodków miejskich o dużym potencjale gospodarczym związanym z przemysłem węglowym. Największym zakładem produkcyjnym i pracodawcą pozostaje Zakład Górniczy „Janina” wchodzący w skład grupy kapitałowej Tauron Wydobycie S.A.

Fot. 4. Zabudowa osiedlowa Libiąża

Sołectwo Gromiec

Sołectwo Gromiec z przysiółkami Szyjki, Kącik i Łęg położone jest w południowo zachodniej części gminy, ma obszar 554 ha i zamieszkuje w nim około 1600 mieszkańców. Wieś swoją południową granicą przylega do rzeki Wisły. Wieś ma układ wielodrożny z główną osią komunikacyjną ulicami: Broniewskiego i Nadwiślańską. Pierwsze wzmianki na temat Gromca pochodzą z dokumentów z 1243 r. i 1254 r. Historia wsi związana jest z kluczem dóbr bobreckich, z którym związana była do

1945 r. Na rozwój wsi zdecydowane znaczenie miało położenie. Leżała ona na jednym z dawnych szlaków z północy na południe z przeprawą na Wiśle, uwidocznionych na mapach księstwa oświęcimskiego i zatorskiego z 1563 r. i 1592 r.. Źródła historyczne potwierdzają, iż już w XV wieku flisacy z Gromca transportowali rzeką Wisłą do Gdańska: drzewo, ryby, skóry, воск i miód, a potem zboże. Tradycje flisackie żywe są w folklorze ludowym miejscowości. Wieś zachowuje swój rolniczy charakter, z zabudową zagrodową wśród której odnaleźć można przykłady drewnianego budownictwa regionalnego. Ważnym elementem krajobrazu Gromca są zabytkowe kapliczki i krzyże podkreślające religijność mieszkańców i trwałość dawnego układu drogowego wsi. Ze względu na walory przyrodnicze i krajobrazowe wieś Gromiec stała się atrakcyjnym terenem osadniczym dla mieszkańców z okolicznych miast.

Sołectwo Żarki

Sołectwo Żarki wraz z Zagórczem i przysiółkami Ziajki i Bębenki ma obszar 1578 ha i zamieszkuje na nim około 3 800 mieszkańców. Nazwa wsi należy do formy zdrobniającej od słowa „Żary”. To zdrobnienie wzięło się z tego, że na ziemi chrzanowskiej znajdowała się już miejscowość o nazwie – Żary. Wieś dość późno występuje w źródłach, pierwsza wzmianka pochodzi z 1490 r. Żarki zanotowano jako własność biskupów krakowskich, zakupiona od klasztoru Benedyktynów ze Staniątek w 1242 r. przez bp Jana Prandotę. Wieś wchodziła w skład klucza lipowieckiego od XIII do XVIII wieku wraz z miejscowościami: Babice, Chełm, Dąbrówka, Imielin, Jankowice, Jeleń, Kosztowy, Kwaczała, Mętków, Olszyny, Rozkochów, Wygiełzów, Zagórze i Źródła. W latach 1788-1792 biskupie dobra lipowieckie mocą konstytucji Sejmu Czteroletniego na rzecz administracji skarbu koronnego. W 1802 r. austriackie władze zaborcze włączyli je do habsburskiego skarbu państwa jako tzw. Ekonomię lipowiecką na czele z prefektem i dyspozytorami, którzy zastąpili biskupich starostów i administratorów. W okresie istnienia Księstwa Warszawskiego a następnie Rzeczypospolitej Krakowskiej dobra były wdzierżawiane. Babice wraz z Lipowcem, Wygiełzowem, Zagórczem, Żarkami, Mętkowem Wielkim i Małym oraz Olszynami oddane zostały w dzierżawę wiedeńskiemu bankowi, a następnie rozsprzedane rodzinom Hadziewiczów, Kędzierskich, Wiśniewskich. Zagórze z Mętkowem i Żarkami stanowiły następnie własność rodziny Łąckich. W 1868 r. dobra te odsprzedała Antonina Łącka przemysłowcowi br Guido Henkel Donnersmarckowi. Do rodziny Donnersmarcków wieś należała do II wojny światowej. Wieś Żarki była typową, dużą wsią rolniczą, co potwierdza układ osadniczy z wielodrożnicą, z układem dawnych łąnów kmiecych. We wsi zachowało się kilka przykładów dawnego budownictwa drewnianego, a także kilka zabytków, ob. zabytkowy młyn wodny z 1834 r. na rzece Chechło, kaplica mszalna p.w. Św. Stanisława Biskupa i Męczennika z 1892 r. oraz kilka kapliczek i krzyży.

5.3. ZASOBY ŚRODOWISKA KULTUROWEGO

Zabytki nieruchome

Do wybitnych dzieł architektonicznych na terenie Libiąża należy Kościół Parafialny p.w. Przemienienia Pańskiego w Libiążu (Fot. 5), wybudowany w latach 1904–1911 wg projektu wybitnego architekta przełomu XIX i XX wieku Teodora Talowskiego. Zastąpił on pierwszą, drewnianą świątynię wzniesioną w latach 1731-1741, rozebraną ok. 1927 r. Kościół neogotycki, murowany z cegły z użyciem kamienia zbudowany jest na planie krzyża. Jest budowlą trójnawową, z wieżą w fasadzie i wieżyczką na sygnaturkę nad nawą transeptem. Do prezbiterium zamknięte półokrągłą apsydą, z przybudówkami zakrystii i skarbcza po bokach. Detal architektoniczny neogotycki z ostrołukowymi otworami okiennymi, z kamiennymi rozetami i maswerkami. Wyposażenia wnętrza neogotyckie,

z ołtarzem z 1910 r. autorstwa krakowskiego rzeźbiarza Franciszek Stycznia i obrazem namalowanym przez Walerego Eljasza Radzikowskiego. W oknach prezbiterium witraże ze scenami przedstawiającymi – scenę Zwiastowania Narodzenie Pana Jezusa oraz Zmartwychwstania Pańskiego. We wnętrzu ozdobna polichromia ornamentalno-roślinna pochodząca z 1930 r. W zespole przy kościele znajduje się pochodziła z 1911 r. kaplica pogrzebowa oraz budynek plebanii z 1933 r. Innym z ważnych zabytków architektury sakralnej jest wspomniana wyżej neogotycka kaplica mszalna pw. Św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Żarkach wzniesiona w 1892 r.

Fot. 5. Kościół Parafialny p.w. Przemienienia Pańskiego z lat 1904-1911

Cennymi zabytkami w krajobrazie kulturowym Libiąża są budowle związane z rozwojem przemysłu i techniki. Należą do nich budynki w zespole zabudowy Kopalni „Janina” wzniesione w latach początkach XX wieku (głównie w latach 1907-1912). Z historią kolejnictwa związana jest budowla dworca kolejowego przy ul. Piłsudskiego. Z przemysłem ludowym związany jest zabytkowy młyn wodny z 1834 r., na rzece Chechło w Żarkach, ujęty w rejestrze zabytków. Interesującym przykładem architektury mieszkaniowej są budynki górniczych kolonii robotniczych przy ul. Leśnej i ul. Obieżowej wzniesione w latach 1913-1926, a także zbudowana w latach 1928-1931 „willa dyrektora” przy ul. Kopalnianej. Dominującym typem zabudowy jednorodzinnej dla obszaru gminy są skromne parterowe domy murowane, o skromnym detalu architektonicznym powstałe głównie w pocz. XX wieku. Elementem unikatowym w zabudowie miasta i sołectw są tradycyjne drewniane domy zrębowe, typowe dla budownictwa ludowego krakowskiego.

Fot. 6. Górnicza kolonia robotnicza z lat 1913-1923 przy ul. Obieżowej

Fot. 7. Górnicza kolonia robotnicza przy ul. Obieżowej

Fot. 8. Willa dyrektora kopalni „Janina” przy ul. Kopalnianej z lat 1928-1931

Zabytki ruchome

Do tego zespołu należy przede wszystkim cenne pod względem artystycznym i historycznym wyposażenie kościoła parafialnego p.w. Przemienienia Pańskiego w Libiążu, które zasługuje na wpis do rejestru zabytków ruchomych. Wartość posiadają też elementy wyposażenia kaplic i kapliczek, w tym oryginalne, utrzymane w tradycji malarstwa ludowego obrazy maryjne oraz oleodruki z wizerunkami świętych pochodzące z początków XX w. Innymi zabytkami sakralnymi, które należy odnotować w kategorii zabytków ruchomych są przydrożne kapliczki i krzyże upamiętniające miejsca dawnych ważnych wydarzeń oraz historyczne nagrobki na cmentarzu parafialnym. Zgodnie z procedurami konserwatorskimi obiekty te posiadające istotne wartości kulturowe mogą być wpisywane do rejestru zabytków ruchomych. Trzy zabytkowe kapliczki z Libiąża oraz młyn z Żarek ujęte są w rejestrze zabytków województwa małopolskiego i objęte ochroną konserwatorską na podstawie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840).

Tabela 1. Zabytki rejestrowe

L.p.	Obiekt zabytkowy	Adres	Decyzja o wpisie	Nr karty GEZ
1.	młyn wodny	Żarki, ul. Kościuszki 150	decyzja nr KL.III-53400/R/24/2/88 z dnia 28.10.1988 r.; nr rejestru: 1381/88	64
2.	kapliczka przydrożna	Libiąż, ul. Krakowska / ul. Beskidzka	decyzja nr OZKr.JH.4141-B/132/24/08 z dnia 20.01.2009 r.; nr rejestru: B-92/M)	48
3.	kapliczka przydrożna k/cmentarza	Libiąż, ul. Oświęcimska	decyzja nr OZKr.JH.4141-B/132/44/08 z dnia 20.01.2009 r. nr rejestru: B94/M)	54
4.	kapliczka przydrożna	Libiąż, ul. Krakowska / ul. Oświęcimska	decyzja nr OZKr.JH.4141-B/132/43/08 z dnia 20.01.2009 r.; nr rejestru: B-93/M)	51

Fot. 9. Młyn wodny z 1834 roku w Żarkach

Zabytki archeologiczne

Zabytki archeologiczne, to zachowane w ziemi przedmioty oraz warstwy kulturowe stanowiące świadectwo dawnego osadnictwa lub aktywności ludzkiej, dostępne do badań i interpretacji za pomocą metodami właściwymi dla archeologii. Z mocy prawa są to obiekty znajdujące się pod opieką państwa. Zlokalizowane miejsca występowania zabytków archeologicznych określa się mianem stanowisk archeologicznych. Są one objęte wojewódzką ewidencją zabytków realizowaną w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP). Obszar gminy Libiąż położony jest w obrębie 4 obszarów AZP o numerach: 101-50, 101-51 (nie przebadany powierzchniowo), 102-50, 102-51. Odkryte i zewidencjonowane stanowiska archeologiczne zestawione są w tabeli:

Tabela 2. Wykaz stanowisk archeologicznych

L.p.	Obszar	Nr obszaru AZP z nr stanowiska z obszaru	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Okres	Znalezisko
1.	Żarki	102-51/1	2	cmentarzysko	późnorzymski	1 grób popielnicowy
2.	Żarki	102-51/2	3	osada osada ślad osadnictwa	neolit kultura łużycka późn. średn. XIII-XV w.	ułamki naczyń glin, wiór krzemieny ułamki naczyń glin. 3 ułamki naczyń glin.
3.	Żarki	102-51/3	4	ślad osadnictwa ślad osadnictwa osada	epoka kamienia kultura mierzanowicka kultura łużycka	3 wyroby krzem. 1 fragm. siekierki krzem. Ułamki naczyń glin.
4.	Żarki	102-51/4	5	ślad osadnictwa ślad osadnictwa	mezolit neolit	5 wyrobów krzem. 4 wyroby krzem.
5.	Żarki	102-51/5	6	cmentarzysko ciałopalne	b. d.	przepalone kości, ułamki naczyń glin.
6.	Żarki	102-51/6	7	ślad osadnictwa ślad osadnictwa	kultura łużycka późn. średn.	1 ułamek naczynia glin. 1 ułamek naczynia glin.

L.p.	Obszar	Nr obszaru AZP z nr stanowiska z obszarze	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Okres	Znalezisko
7.	Żarki	102-51/7	8	obozowisko	schyłkowy paleolit	3 wyroby krzem.
8.	Żarki	102-51/8	9	osada	późn. średn.	4 ułamki naczyń glin.
9.	Żarki	102-51/9	10	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	wczes. średn. cz. nowożytny	1 ułamek naczynia glin. 1 ułamek naczynia glin.
10.	Żarki	102-51/10	11	osada osada	późn. średn. XIV-XV w. cz. Nowożytny XVI-XVII w.	10 ułamków naczyń glin. 12 ułamków naczyń glin.
11.	Żarki	102-51/11	12	osada	późn. średn.	4 ułamki naczyń glin.
12.	Żarki	102-51/12	13	śląd osadnictwa	wczes. średn. XVIII-XI w.	1 ułamek naczynia glin.
13.	Żarki	102-51/13	14	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	późn. średn. XIII-XV w. cz. nowożytny XVI-XVIII w.	3 ułamki naczyń glin. 1 ułamek naczynia glin.
14.	Żarki	102-51/14	15	śląd osadnictwa osada osada	wczes. średn. VIII-X w. wczes. średn. XII-XIII w. późn. średn. XIII-XV w.	1 ułamek naczynia glin. 4 ułamki naczyń glin. 6 ułamków naczyń glin.
15.	Żarki	102-51/15	16	osada osada śląd osadnictwa	wczes. średn. XI-XIII w. późn. średn. XIII-XV w. cz. nowożytny XVI-XVIII w.	11 ułamków naczyń glin. 6 ułamków naczyń glin. 2 ułamki naczyń glin.
16.	Żarki	102-51/16	17	osada osada	wczes. średn. XII-XIII w. późn. średn. XIII-XV w.	10 ułamków naczyń glin. 21 ułamków naczyń glin.

Ponadto na obszarze gminy Libiąż znajduje się zabytek archeologiczny w Ziąkach wpisany do rejestru zabytków pod nr 809 z 1966-03-12. Stanowi je cmentarzysko całopalne pochodzące z epoki brązu. Na obszarze miasta Libiąż wyznaczona została strefa W – obserwacji archeologicznej, obejmująca tereny potencjalnego występowania znalezisk archeologicznych w Rejonie Grodziska i Rejonie Strzałby. W strefie W – obserwacji archeologicznej obowiązuje wymóg prowadzenia wszystkich prac ziemnych pod nadzorem archeologicznym. Zasięg strefy obserwacji archeologicznej „W” centrum sołectwa Żarki z zabudową.

Obiekty zabytkowe w Gminnej Ewidencji Zabytków

W Gminnej Ewidencji Zabytków (GEZ) znajduje się obecnie 87 kart adresowych obiektów. Ewidencja założona została w roku 2011. W porozumieniu z Małopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Krakowie w latach 2018 – 2021 Burmistrz Libiąża wyłączył z GEZ, 10 obiektów które utraciły walory zabytkowe oraz włączył do GEZ 4 obiekty a 77 zaktualizował.

Tabela 3. Zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Datowanie	Nr identyfikacyjny działki
1.	Libiąż	Kościół Parafialny p.w. Przemienienia Pańskiego	ul. Oświęcimska 81	1904-1911	120304_4.0002.3653
2.	Libiąż	Dom parafialny	ul. Oświęcimska 79	1933	120304_4.0002.21/1
3.	Libiąż	Kaplica cmentarna na cmentarzu parafialnym	ul. Oświęcimska	1927	120304_4.0002.1554/18
4.	Libiąż	Kaplica pogrzebowa przy kościele p.w. Przemienienia Pańskiego	ul. Oświęcimska 81	1911	120304_4.0002.26/1
5.	Libiąż	Dom (ob. Komisariat Policji)	ul. 1 Maja 12	1932	120304_4.0001.5452 120304_4.0001.1663/1
6.	Libiąż	Budynek Stacji Kolejowej (ob. Dzienny Dom „Senior+”)	ul. Józefa Piłsudskiego 22	1 ćw. XX w.	120304_4.0001.5248
7.	Libiąż	Budynek Ochotniczej Straży Pożarnej	ul. Floriańska 3	1937	120304_4.0002.44/5 120304_4.0002.44/6 120304_4.0002.3694
8.	Libiąż	Budynek dawnej Szkoły Górniczej przy Kopalni Janina	ul. Górnicza	1920	120304_4.0002.3694
9.	Libiąż	Budynek nadszybia i wieża wyciągowa szybu J2 Kopalni Janina	ul. Górnicza	1907-1911	120304_4.0001.3515/89
10.	Libiąż	Budynek maszynowni wyciągowej szybu J2	ul. Górnicza	1907-1912	120304_4.0001.3515/90
11.	Libiąż	Budynek maszynowni wyciągowej szybu J1	ul. Górnicza	1907-1912	120304_4.0001.3515/55
12.	Libiąż	Magazyn główny Kopalni Janina	ul. Górnicza	1907-1912	120304_4.0001.3515/73
13.	Libiąż	Warsztaty elektryczne budynku elektrowni Kopalni Janina	ul. Górnicza	pocz. XX w.	120304_4.0001.3515/129
14.	Libiąż	Warsztat techniczny Kopalni Janina	ul. Górnicza	pocz. XX w.	120304_4.0001.3515/31 120304_4.0001.3515/87 120304_4.0001.3515/88
15.	Libiąż	Stolarnia Kopalni Janina	ul. Górnicza	pocz. XX w.	120304_4.0001.3515/33
16.	Libiąż	Willa Dyrektora Kopalni Janina	ul. Kopalniana 1	1928-1931	120304_4.0001.3515/45
17.	Libiąż	Dom wielorodzinny	ul. Obieżowa 14	1913	120304_4.0001.2159/7

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Datowanie	Nr identyfikacyjny działki
18.	Libiąż	Dom wielorodzinny	ul. Obieżowa 15	1920	120304_4.0001.2159/11
19.	Libiąż	Dom wielorodzinny	ul. Obieżowa 16	1913	120304_4.0001.2159/6
20.	Libiąż	Dom wielorodzinny	ul. Obieżowa 17	1920	120304_4.0001.2159/10
21.	Libiąż	Dom wielorodzinny	ul. Obieżowa 18	1913	120304_4.0001.2159/5
22.	Libiąż	Dom wielorodzinny	ul. Obieżowa 19	1920	120304_4.0001.2159/9
23.	Libiąż	Dom wielorodzinny	ul. Obieżowa 20	1913	120304_4.0001.2159/4
24.	Libiąż	Dom wielorodzinny	ul. Obieżowa 21	1923	120304_4.0001.2159/8
25.	Libiąż	Dom wielorodzinny	ul. Obieżowa 22	1913	120304_4.0001.2159/3
26.	Libiąż	Dom wielorodzinny	ul. Obieżowa 24	1913	120304_4.0001.2159/2
27.	Libiąż	Dom Kolarza	ul. Józefa Piłsudskiego 43	1910-1913	120304_4.0001.5308
28.	Libiąż	Dom wielorodzinny	ul. Leśna 16/16a/18/18a	1911	120304_4.0001.5415 120304_4.0001.5416 120304_4.0001.5413 120304_4.0001.5414
29.	Libiąż	Dom wielorodzinny	ul. Leśna 13	1926	120304_4.0001.5412
30.	Libiąż	Dom wielorodzinny (ob. Usługowy)	ul. Leśna 28	1907	120304_4.0001.5410
31.	Libiąż	Dom wielorodzinny	ul. Leśna 32	1907	120304_4.0001.5406
32.	Libiąż	Dom	ul. Armii Krajowej 19	pocz. XX w.	120304_4.0001.4863 120304_4.0001.4864
33.		KARTA WYŁĄCZONA			Zarządzenie Nr 0050.563.VII.2018 Burmistrza Libiąża z 22 VIII 2018
34.	Libiąż	Dom	ul. 1 Maja 16 i 16a	1933	120304_4.0001.5492 120304_4.0001.5493
35.		KARTA WYŁĄCZONA			Zarządzenie nr 0050.64.VIII.2019 Burmistrza Libiąża z 4 IV 2019
36.		KARTA WYŁĄCZONA			Zarządzenie nr 0050.563.VII.2018 Burmistrza M. Libiąża z 22 VIII 2018
37.	Libiąż	Dom	ul. Mieszka I 2	1939	120304_4.0002.3448
38.	Libiąż	Dom	ul. Henryka Sienkiewicza 18	1932	120304_4.0002.1734 120304_4.0002.1733 120304_4.0002.3506
39.	Libiąż	Dom	ul. Gen. Władysława Sikorskiego	I. 30-te XX w.	120304_4.0001.5318
40.	Libiąż	Dom	ul. Świerkowa 1	I. 30-te XX w.	120304_4.0002.2654/7
41.		KARTA WYŁĄCZONA			Zarządzenie Nr 0050.338.VIII.2020 Burmistrza Libiąża z 20 XII 2020
42.	Libiąż	Stodoła	ul. Jana Matejki koło nr 7	I ćw. XX w.	120304_4.0001.5076
43.	Libiąż	Trzy stodoły	ul. Wspólna koło nr 8	I ćw. XX w.	120304_4.0001.723/1 120304_4.0001.4800 120304_4.0001.4857 120304_4.0001.5130
44.	Libiąż	Kapliczka	ul. Chrzanowska	pocz. XX w.	120304_4.0001.1303/2 120304_4.0001.1303/4

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Datowanie	Nr identyfikacyjny działki
45.	Libiąż	Kapliczka	ul. Działkowa - ul. Mikołaja Kopernika	1955	120304_4.0002.440/6
46.		KARTA WYŁĄCZONA			Zarządzenie Nr 0050.331.VIII.2020 Burmistrza Libiąża z 30 XI 2020
47.	Libiąż	Kapliczka	ul. Floriańska koło nr 40	k. XIX w.	120304_4.0002.79/1 120304_4.0002.3250/7
48.	Libiąż	Kapliczka	ul. Krakowska - ul. Beskidzka	1913	120304_4.0002.2424/2
49.	Libiąż	Kapliczka „Na Krzywdzie”	ul. Krakowska - ul. Jarosława Dąbrowskiego	1926	120304_4.0002.3188/1
50.	Libiąż	Kapliczka „Na Moczydle”	ul. Krakowska - ul. Gromiecka	1925	120304_4.0001.4716/3
51.	Libiąż	Kapliczka	ul. Krakowska - ul. Oświęcimska	XIX/XX w.	120304_4.0002.1559/110
52.		KARTA WYŁĄCZONA			Zarządzenie Nr 0050.331.VIII.2020 Burmistrza Libiąża z 30 XI 2020
53.	Libiąż	Kapliczka tzw. „Panienka”	ul. Oświęcimska - ul. Armii Krajowej	1904	120304_4.0001.4817/6 120304_4.0001.4882
54.	Libiąż	Kapliczka	ul. Oświęcimska	I. 20-te XX w.	120304_4.0002.1554/45 120304_4.0002.3209/1
55.	Libiąż	Kapliczka „Na Flagówce”	ul. Oświęcimska	1920	120304_4.0001.4794/7
56.	Libiąż	Kapliczka „Na Skotnicy”	ul. Pogodna	1935	120304_4.0001.1980
57.	Libiąż	Kapliczka „Na Skotnicy”	ul. Gen. Władysława Sikorskiego - ul. Jana Kochanowskiego	I ćw. XX w. Przen. 1938	120304_4.0001.1978/6
58.	Libiąż	Nagrobek organisty Namysłowskiego przy kościele pw. Przemienienia Pańskiego	ul. Oświęcimska	1889	120304_4.0002.26/1
59.	Libiąż	Nagrobek Księdza Ostrowskiego przy kościel p.w. Przemienienia Pańskiego	ul. Oświęcimska	1880	120304_4.0002.26/1
60.	Libiąż	Grobowiec rodziny Lelitów na cmentarzu parafialnym	ul. Oświęcimska	1932	120304_4.0002.1554/20
61.	Libiąż	Nagrobek Księdza Pietrzykowskiego na cmentarzu parafialnym	ul. Oświęcimska	1931	120304_4.0002.1554/18

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Datowanie	Nr identyfikacyjny działki
62.	Libiąż	Nagrobek na cmentarzu cholerycznym „Na Smolarni” tzw. „Nagrobek pod sosną”	ul. Kolorowa	1894	120304_4.0002.2414
63.	Libiąż	Pomnik Serca Jezusowego przed Kościołem Parafialnym p.w. Przemienienia Pańskiego	ul. Oświęcimska 81	1930	120304_4.0002.3327
64.	Żarki	Młyn wodny	ul. Tadeusza Kościuszki 1	1834	120304_5.0002.3748 120304_5.0002.3723/2
65.	Żarki	Kaplica św. Stanisława Biskupa i Męczennika	ul. Tadeusza Kościuszki - ul. Piastów	1892	120304_5.0002.4062/1
66.		KARTA WYŁĄCZONA			Zarządzenie Nr 0050.265.VIII.2020 Burmistrza Libiąża z 22 VI 2020
67.	Żarki	Dom	ul. Gospodarcza 1	k. XIX w.	120304_5.0002.3466/15
68.		KARTA WYŁĄCZONA			Zarządzenie nr 0050.563.VII.2018 Burmistrza Libiąża z 22 VIII 2018
69.	Żarki	Kapliczka	ul. Astronautów	1874	120304_5.0002.761/2
70.	Żarki	Kapliczka	ul. Juliana Fałata – ul. Jana Kilińskiego	poł. XX w.	120304_5.0002.1809/3
71.	Żarki	Kapliczka	ul. Tadeusza Kościuszki – ul. Gen. L. Okulickiego	1890	120304_5.0002.3646/7 120304_5.0002.4255
72.	Żarki	Kapliczka	ul. Zuchów – ul. Jana III – ul. Jana Kilińskiego	1848	120304_5.0002.3679/3
73.	Żarki	Kapliczka	ul. Adolfa Dygasińskiego	I ćw. XIX w.	120304_5.0002.3459
74.	Gromiec	Kaplica Matki Bożej Różańcowej	ul. Długa - ul. Wita Stwosza	1887	120304_5.0001.1474/13 120304_5.0001.1838
75.	Gromiec	Dom	ul. Długa 17	k. XIX w.	120304_5.0001.1590
76.		KARTA WYŁĄCZONA			Zarządzenie Nr 0050.466.VIII.2021 Burmistrza Libiąża z 22 XI 2021
77.	Gromiec	Dom	ul. Nadwiślańska 98	k. XIX w.	120304_5.0001.1700
78.	Gromiec	Dom	ul. Michała Wołodyjowskiego 4	k. XIX w.	120304_5.0001.172/3 120304_5.0001.172/6
79.		KARTA WYŁĄCZONA			Zarządzenie nr 0050.563.VII.2018 Burmistrza M. Libiąża z 22 VIII 2018
80.	Gromiec	Kapliczka	ul. Władysława Broniewskiego	1848	120304_5.0001.1214
81.	Gromiec	Kapliczka	ul. Długa	pocz. XX w.	120304_5.0001.1474/19
82.	Gromiec	Kapliczka kubaturowa	ul. Grenadierów	1802	120304_5.0001.1922/2

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Datowanie	Nr identyfikacyjny działki
83.	Gromiec	Kapliczka	ul. Romualda Traugutta – ul. Wita Stwosza	1807	120304_5.0001.1915/7
84.	Gromiec	Dom	ul. Długa 30	pocz. XX w.	120304_5.0001.1573
85.	Gromiec	Dom	ul. Stefana Czarnieckiego 32	pocz. XX w.	120304_5.0001.1761 120304_5.0001.1003/1
86.	Gromiec	Dom	ul. Władysława Broniewskiego 6	pocz. XX w.	120304_5.0001.1251
87.	Gromiec	Dom	ul. Stefana Czarnieckiego koło nr 17	pocz. XX w.	120304_5.0001.926/1 120304_5.0001.928 120304_5.0001.1749

Fot. 10. Kapliczka „Na Skotnicy” z 1935 r.

Fot. 11. Kapliczka przy ul. Oświęcimskiej z 1920 r.

Fot. 12. Nagrobek na cmentarzu cholerycznym „Na Smolarni” tzw. „Nagrobek pod sosną” z 1894 r.

Fot. 13. Kapliczka przy ul. Floriańskiej koło nr 40 z XIX w.

Zabytki muzealne

W Libiążu istniało niewielkie Społeczne Muzeum Regionalne im. Olgi Cygankiewicz. Jego powstanie związane było z działalnością istniejącego od 1946 r. Koła Terenowego Ligi Kobiet im. Marii Konopnickiej. Na kolekcję muzealną składały się przedmioty obrazujące historię miasta i gminy, zebrane staraniem Koła prowadzonego przez wieloletnią przewodniczącą Olę Cygankiewicz. Gromadzeniem pamiątek zajmowało się również powołane w 1987 r. Towarzystwa Przyjaciół Libiąża. Muzeum posiadało niegdyś własny budynek i kolekcję muzealną złożoną z 550 eksponatów dokumentujących historię życia społecznego i gospodarczego miasta związanego z przemysłem górniczym, etnografię regionu i życie codzienne mieszkańców na przełomie XIX i XX wieku, a także sztukę nieprofesjonalną tworzoną przez mieszkańców gminy. Drugą ważną kolekcją muzealną w Libiążu jest znajdująca się w posiadaniu Libiąskiego Centrum Kultury kolekcja malarstwa, grafiki, rzeźby i sztuki użytkowej przekazana w 2012 r. z Muzeum Auschwitz-Birkenau. Obejmuje ona 280 skatalogowanych prac artystycznych wybitnych twórców polskich i zagranicznych wykonanych po II wojnie światowej a tematycznie związanych z holokaustem i hitlerowskim obozem koncentracyjnym Auschwitz – Birkenau. Zbiory muzealne w Libiążu z racji swojej rangi i znaczenia mogłyby stanowić podstawę jednej kolekcji muzeum historycznego posiadającego określony statut prawny i ujęte mogłyby być inwentarzem muzealnych zapewniającym ochronę prawną zgodnie ustawą o muzeach.

Dziedzictwo niematerialne

W Konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, której tekst został przyjęty na 32 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w dniu 17 października 2003 r., w artykule nr 2 określono dziedzictwo niematerialne rozumiane jako:

„praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedzę i umiejętności – jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową – które wspólnoty, grupy i w niektórych przypadkach, jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego. To niematerialne dziedzictwo kulturowe, przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest stale odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem przyrody i ich historią oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności.”

W Polsce Konwencja weszła w życie 16 sierpnia 2011 r. (Dz. U. 2011 r. nr 172 poz. 1018) i stanowi obecnie jedyny akt prawa międzynarodowego, na jakim można oprzeć budowę systemu ochrony dziedzictwa niematerialnego w naszym kraju.

Dziedzictwo niematerialne w rozumieniu przytoczonej Konwencji obejmuje:

- tradycje i przekazy ustne, w tym język jako narzędzie przekazu,
- spektakle i widowiska,
- zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne,
- wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki,
- umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

W Konwencji zdefiniowano również pojęcie ochrony dziedzictwa rozumianego jako: *środki mające na celu zapewnienie przetrwania niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w tym jego identyfikację,*

dokumentację, badanie, zachowanie, zabezpieczenie, promowanie, wzmacnianie i przekazywanie, w szczególności poprzez edukację formalną i nieformalną, jak również rewitalizację różnych aspektów tego dziedzictwa.

W gminie Libiąż działalność na rzecz ochrony i promocji dziedzictwa niematerialnego realizowane jest przez szereg instytucji, stowarzyszeń i organizacji. Działalność kulturalną na terenie gminy Libiąż prowadzi m. in. Libiąskie Centrum Kultury (LCK), którego zakres działania został określony w statucie tej instytucji zatwierdzonym uchwałą Nr XV/95/2012 Rady Miejskiej z Libiąża w dniu 27 marca 2012 r. (Dz. Urz. z 2012 r. poz. 2157). W Statucie zapisano: podstawowym przedmiotem działania LCK jest „wykonywanie zadań gminy w zakresie kultury, w tym rekreacji i sportu oraz zapewnienie obsługi ekonomiczno-administracyjnej placówek i obiektów kulturalnych, rekreacyjnych i sportowych”.

Do zadań LCK należy w szczególności:

- edukacja kulturalna i wychowanie przez sztukę,
- gromadzenie, dokumentowanie, tworzenie, ochronę i udostępnianie dóbr kultury,
- organizowanie imprez kulturalnych, sportowo-rekreacyjnych i rozrywkowych dla mieszkańców gminy Libiąż,
- tworzenie warunków rozwoju amatorskiego ruchu artystycznego oraz rozwoju folkloru, rękodzieła ludowego i artystycznego,
- współpraca ze stowarzyszeniami, organizacjami kulturalnymi i sportowo- rekreacyjnymi,
- prowadzenie działalności kulturalno-oświatowej i oraz sportowo-rekreacyjnej wśród dzieci i młodzieży, współpraca ze szkołami i organizacjami młodzieżowymi,
- opieka i wyposażenie w urządzenia użyteczności kulturalnej oraz sportowo rekreacyjnej przynależnych obiektów i terenów,
- zapewnienie dostępności, właściwej eksploatacji i konserwacji obiektów oraz urządzeń użyteczności kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej LCK,
- prowadzenie działalności informacyjnej i promocyjnej oraz marketingu w zakresie kultury, sportu, rekreacji i turystyki.

LCK prowadzi swoją działalność w wielu obiektach i placówkach na terenie gminy, m.in. w świetlicach wiejskich i dzielnicowych, ośrodkach sportowo-rekreacyjnych. Jest organizatorem i współorganizatorem ważnych wydarzeń kulturalnych, artystycznych i sportowych, w tym cyklicznych imprez kulturalnych o zasięgu regionalnym, krajowym i międzynarodowym (m.in. Festiwal Tańca „Złote Sznurowadło”, Ogólnopolski Konkurs Literacki „Satyra Urobkowa”, Międzynarodowy Konkurs Pianistyczny w Libiążu, Libiąski „Bieg z Uśmiechem”, Ogólnopolski konkurs nieprofesjonalnych młodych artystów – Biennale ART.-Talent) a także imprez gminnych („Dni Libiąża”, Dożynki Gminne”). W ramach LCK działa blisko 20 sekcji i kół zainteresowań. Instytucja koordynuje współpracę gminy z klubami sportowymi, działającymi stowarzyszeniami i organizacjami pozarządowymi. Szczególne znaczenie dla zachowania dziedzictwa niematerialnego gminy Libiąż mają działania LCK na polu zachowania miejscowych tradycji i folkloru m.in. poprzez współprace i wsparcie prowadzonych przez Koła Gospodyń Wiejskich, zespoły folklorystyczne i śpiewacze: „Macierzanek” z Żarek, „Gromcaneczek” z Gromca, „Libiążanek” z Libiąża oraz Kół Śpiewaczych „Wrzos” i „Zorza” z Żarek.

Znaczącą rolę na polu upowszechniania kultury i wiedzy ma również działalność Miejskiej Biblioteki Publicznej w Libiążu, powołanej uchwałą nr VI/32/2007 Rady Miejskiej w Libiążu z dnia

4 kwietnia 2007 r. Biblioteka w swojej siedzibie i filiach organizuje rokrocznie szereg wydarzeń kulturalnych i wystaw promujących dziedzictwo kulturowe gminy i regionu.

6. SPRAWOZDANIA Z REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY LIBIĄŻ NA LATA 2018-2021

Zgodnie z wymogiem opracowania Programu opieki nad zabytkami Gminy Libiąż na lata 2018-2021 i sporządzenia sprawozdań z jego realizacji wynikającym z przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840) Burmistrz Libiąża przygotował i przedstawił Radzie Miejskiej w Libiążu dwa dokumenty sprawozdawcze za okres: 2018-2019 i 2020-2021. W dokumentach tych odniesiono się do przyjętej w Programie opieki nad zabytkami Gminy Libiąż na lata 2018-2021 strategii oraz wynikającej z jej realizacji priorytetów działania.

Jako główny CEL STRATEGICZNY Programu opieki nad zabytkami Gminy Libiąż na lata 2018 – 2021 przyjęto: *Tworzenie mechanizmów formalnych i społecznych na rzecz ochrony zasobów materialnego dziedzictwa kulturowego gminy Libiąż, postrzeganych jako cenne, zagrożone i nieodnawialne źródło lokalnej tożsamości historyczno – kulturowej. Działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego mają na celu integrowanie społeczności gminy oraz podtrzymywanie indywidualności kulturowej, która w dobie globalizacji jest wartością autonomiczną.*

Priorytety Programu opieki nad zabytkami Gminy Libiąż na lata 2018-2021

- 1) budowanie i upowszechnianie społecznego poczucia wartości dziedzictwa materialnego i niematerialnego, w celu skutecznej ochrony zabytków i tradycji regionu /za pośrednictwem działań informacyjnych adresowanych do właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych oraz do całej społeczności gminy/;
- 2) odkrywanie, dokumentowanie i propagowanie dziedzictwa kulturowego górników węglowych, zarówno w wymiarze materialnym (zespół zabudowy Kopalni „Janina”, wraz z willą dyrektora i osiedlami górniczymi) oraz niematerialnym (np. „Barbórka”, górnicza religijność, czy obrzędowość) /dokumentacja i promocja oraz ochronne zapisy planistyczne/;
- 3) poszukiwanie rozwiązań sprzyjających zachowaniu tradycyjnego budownictwa drewnianego; /akcja informacyjna, bank dobrych praktyk, opracowanie informacji dla właścicieli obiektów, poszukiwanie źródeł finansowania i mechanizmów wspierania właścicieli obiektów zabytkowych/;
- 4) ochrona kapliczek przydrożnych, jako dokumentów historii i tradycji regionu; /inicjowanie i wspieranie prac konserwatorskich, popularyzowanie dobrych praktyk wykonawczych, udział w programach województwa małopolskiego, takich jak „Program Kapliczka”/;
- 5) ochrona krajobrazu kulturowego jako wartości przyrodniczo – kulturowej, decydującej o jakości życia mieszkańców gminy i ciągłości tradycji miejsca; /aktualizowanie wytycznych do polityki zagospodarowania przestrzennego Gminy Libiąż/;

Działania strategiczne zostały rozpisane w pięciu kategoriach zadań podejmowanych w zakresie: kształtowania i inicjowania działań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami, organizacyjno-prawnym, dokumentacji i badań nad zabytkami oraz w zakresie finansowym i interwencyjnym związanym z realizacją prac remontowo-konserwatorskich i utrzymania obiektów.

W latach 2018-2021 Gmina Libiąż zrealizowała szereg działań zaleconych w Programie Opieki nad Zabytkami na lata 2018-2021. Szczególny nacisk położono na działania informacyjno – edukacyjne sprzyjającym budowie społecznej wiedzy o dziedzictwie kulturowym gminy, potrzebie jego ochrony i popularyzacji. Bardzo cenną inicjatywą była budowa systemu informatycznego o zabytkach gminy Libiąż zrealizowana poprzez prezentację zasobu Gminnej Ewidencji Zabytków w systemie mapowym wraz z kartami poszczególnych obiektów, a także prezentacja na stronie urzędu www.libiaz.pl

„Zabytków Gminy Libiąż” oraz „Archiwalny Libiąż”. Działaniom tym sprzyjało powstawanie portali informacyjnych i publikacja materiałów o zabytkach i dziedzictwie niematerialnym gminy publikowane na stronach instytucji kultury a także osób prywatnych. Realizowane były również programy edukacyjne i konkursy o architekturze i budownictwie skierowane do dzieci i młodzieży, a współorganizowane m. in. przez Małopolską Izbę Architektoniczną. Istotnym elementem działań było propagowanie tradycji górniczych m. in. poprzez rozwój kultu Św. Barbary, uznanej za patronkę Libiąża w 2019 r. Jej imieniem nazwano m. in. lokalny produkt ciastko „Barbarkę”. W celu poznania zabytków przemysłowych związanych z górnictwem były organizowane wycieczki, w celu zwiedzania sztolni Zakładu Górniczego „Janina”, w której zapoznać się można było z górniczą historią miasta. Dużą aktywnością wykazywały się w tym okresie działające w gminie zespoły śpiewacze i folklorystyczne promujące dziedzictwo niematerialne na licznych konkursach i przeglądach.

Podjęto szereg inicjatyw na rzecz prawnej ochrony zasobu zabytkowego Gminy. W Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Libiąż przyjętym uchwałą Nr III/20/2018 Rady Miejskiej w Libiążu z dnia 30 listopada 2018 r. całościowo uwzględniono stan dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, jak również obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego, zabytków oraz dóbr kultury współczesnej w gminie Libiąż. W dokumencie tym uwzględniono wszystkie obiekty objęte gminną ewidencją zabytków i wpisane do rejestru zabytków oraz zabytki archeologiczne. W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego dla obszaru Libiąż „Północ” - Etap I (Uchwała nr XXXIX/291/2022 Rady Miejskiej w Libiążu z dnia 29 kwietnia 2022 r.) wskazano zabytkowe obiekty na obszarze i sformułowano dla nich zasady indywidualnej ochrony konserwatorskiej (szerzej s. 26-30). Podobne zasady ochrony dla obiektów zabytkowych przyjęto w projekcie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru Libiąż – Żarki, na którym znajduje się większość zasobu zabytkowego gminy. Do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru Libiąż-Żarki Rada Miejska w Libiążu przystąpiła uchwałą Nr XVII/132/2020 z dnia 3 lipca 2020 r. W latach 2018-2021 przeprowadzono weryfikację Gminnej Ewidencji Zabytków, wyłączając z niej w 2018 r. 4 obiekty które utraciły cechy walory zabytkowe. W latach 2020-2021 dokonano kolejnych 5 wykreśleń obiektów, przy jednoczesnym sporządzeniu nowych kart adresowych ewidencji w oparciu o wytyczne zawarte w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t.j. Dz. U. 2021 poz. 56). Skreślenia zostały dokonane z porozumieniem z Małopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków (MWKZ), który uzgodnił również zaktualizowany zasób Gminnej Ewidencji Zabytków. W uzgodnieniu z MWKZ prowadzono również prace remontowo-budowlane przy obiektach zabytkowych będących mieniem komunalnym Gminy Libiąż.

Na potrzeby wniosków aplikacyjnych o środki pozabudżetowe przygotowano dokumentację konserwatorsko-budowlaną dla obiektów zabytkowych (budynek dawnej stacji kolejowej, przy ul. Józefa Piłsudskiego 22, kapliczki w Libiążu i Żarkach (Fot.14). Gmina skutecznie aplikowała w programach wspierających prace konserwatorskie przy obiektach zabytkowych:

Tabela 4. Wykorzystanie środków pozabudżetowych i własnych gminy

L. p.	Rok	Nazwa Programu i zadania	Wartość zadania w zł	Wartość dofinansowania w zł	Wkład gminy w zł
1.	2019	Regionalny Program Operacyjny Województwa Małopolskiego na lata 2014-2020. Kontynuacja rewitalizacji przestrzeni publicznej miasta Libiąża wzdłuż ulic: Piłsudskiego, 1 Maja, Górniczej –	1 376 221,56	853 385,41	522 836,15

		Przebudowa dworca PKP w celu przystosowania do potrzeb osób starszych - ul. Piłsudskiego 22			
2.	2019	Konkurs Remizy Małopolskie 2019	173 136,80	48 000,00	125 136,80
3.	2020	Program Wieloletni „Senior+” na lata 2015-2020 - wyposażenie obiektu przy ul. Piłsudskiego 22	100 000,00	80 000,00	20 000,00
4.	2020	Konkurs „Małopolskie Kapliczki” 2020- Modernizacji budynku Kaplicy w Żarkach przy ul. Piastów (wraz z dokumentacją projektową)	101 390,77	15 000,00	86 390,77
5.	2020	Konkurs „Małopolskie Kapliczki” 2020 - Odbudowa kapliczki słupowej z 1848 r. przy skrzyżowaniu ulic Zuchów, Jana III, Kilińskiego w Żarkach”	65 442,27	11 000,00	54 442,27
6.	2021	Program Wieloletni „Senior+” na lata 2020-2025 - funkcjonowanie obiektu przy ul. Piłsudskiego 22	170 880,00		85 440,00
7.	2022	Konkurs „Małopolskie Kapliczki” 2022 - Przeprowadzenie prac konserwatorskich kapliczki domkowej p.w. św. Stanisława Biskupa i Męczennika z 1892 r. w Żarkach		11 000,00*	

* zadanie w trakcie realizacji po rozstrzygnięciu naboru

Fot. 14. Kaplica św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Żarkach z 1892 r.

7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY LIBIĄŻ. ANALIZA SZANS I ZAGROZEŃ

W celu określenia podstawowych priorytetów gminnego programu opieki nad zabytkami zastosowano tzw. analizę SWOT, stanowiącą efektywną metodę identyfikacji słabych i silnych stron poszczególnych elementów oraz badania szans i zagrożeń jakie stwarza dla nich otoczenie. SWOT oparta jest na schemacie klasyfikacji dzielącym wszystkie czynniki mające wpływ na bieżącą i przyszłą pozycję elementów środowiska. W celu uzyskania jasnej analizy traktuje się atuty i słabe strony jako czynniki wewnętrzne na które mamy wpływ, a okazje i zagrożenia jako czynniki zewnętrzne, znajdujące się w otoczeniu bliższym i dalszym na które nie mamy wpływu.

Wytyczne z analizy SWOT wynikają ze stosunkowo łatwego procesu identyfikacji, natomiast realizacja koniecznych działań z nich wynikających jest często trudniona i wymaga środków i czasu.

Wytyczne zakładają:

- unikanie zagrożeń,
- wykorzystywanie szans,
- wzmacnianie słabych stron,

- opieranie się na mocnych stronach.

Nazwa analizy to skrót od pierwszych liter angielskich słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników, mogących mieć wpływ na prowadzenie planu strategicznego:

S – STRENGTHS, czyli mocne strony, siły, atuty

W – WEAKNESSES, czyli słabe strony, słabości, wady

O – OPPORTUNITIES, czyli szanse, okazje, możliwości

T – THREATS, czyli zagrożenia, trudności

Tabela 5. Analiza SWOT.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Walory przyrodnicze i krajobrazowe gminy dzięki położeniu w sąsiedztwie kompleksów leśnych, dolin rzecznych, sprzyjające rozwojowi turystyki.	Stosunkowo skromna popularyzacja wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego gminy na szczeblu wojewódzkim i krajowym wyrażająca się brakiem wydawnictw monograficznych o walorach przyrodniczych i historycznych gminy.
Krajobraz kulturowy z licznymi figurami i kapliczkami przydrożnymi.	Niewystarczająca oferta edukacyjna, uzupełniająca wiedzę zdobytą w szkole, a dotycząca rozwijania tożsamości lokalnej.
Interesujące sakralne obiekty architektoniczne oraz zespoły architektury przemysłowej i mieszkalnej, modernistycznej z XX w.	Rozproszenie zabytkowej zabudowy w terenie, trudności w utrzymaniu funkcji użytkowych i adaptacji funkcjonalnych.
Interesująca przeszłość gminy powiązana z miejscami historycznymi i zabytkami.	Brak informacji i rzeczowych publikacji poświęconych obiektom zabytkowym, niewystarczająca promocja turystyczna.
Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Libiąż oraz miejscowe plany zagospodarowania ujmujące problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego.	Mało skuteczne zabiegi właścicieli i posiadaczy zabytków, z wyłączeniem Gminy Libiąż w pozyskiwaniu funduszy zewnętrznych na prace restauratorskie i konserwatorskie przy zabytkach.
Dobre rozpoznanie zasobu zabytkowego i prowadzenie aktualnej gminnej ewidencji zabytków.	Brak dostatecznie rozbudowanej bazy noclegowej i gastronomicznej dla turystyki opartej o walory przyrodnicze i zabytkowe gminy.
Dostępne szlaki turystyki pieszej (Wiślany szlak rowerowy, Czerwona Pętla wokół Libiąża).	Niewykorzystanie w pełni potencjału turystycznego gminy.
Kultywowanie miejscowych tradycji ludowych poprzez działania stowarzyszeń społecznych m.in. Kół Gospodyń Wiejskich („Gromcaneczki”, „Libiążanki”, „Macierzanki”), zespoły śpiewacze („Wrzos”, „Zorza”). Kalendarz imprez i wydarzeń kulturalnych promujących zwyczaje, tradycję i folklor ludowy („Przegląd Kolęd i Pastoralek”, „Wieczór Trzech Króli”, „Noc Świętojańska”, „Dożynki Gminne”, „Barbórka” i in.).	
Współpraca na rzecz rozwoju obszarów wiejskich przy racjonalnym wykorzystaniu walorów przyrodniczych i kulturowych. Działania w ramach LGD „Partnerstwo na Jurze”(współtworzenie Lokalnej Strategii Rozwoju, współorganizacja imprez folklorystycznych, promocja dziedzictwa kulinarnego gminy, aplikacje w projektach PROW promujących dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze).	
Działalność kulturotwórcza Libiąskiego Centrum Kultury i Miejskiej Biblioteki Publicznej.	

SZANSE	ZAGROŻENIA
Stworzenie na terenie gminy warunków i miejsc dla właściwej ekspozycji dziedzictwa kulturowego.	Niskie zaangażowanie społeczne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego. Niska świadomość wartości obiektów zabytkowych wśród posiadaczy i użytkowników.
Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego określone w dokumentach planistycznych i strategicznych gminy.	Samowolne działania właścicieli obiektów zabytkowych bez uzgodnień konserwatorskich – eliminacja i zacieranie walorów historycznych obiektów zabytkowych.
Dostępność środków na renowację i zagospodarowanie zabytków – z programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Małopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego itp.	Niewystarczająca znajomość przepisów prawa dot. ochrony i opieki nad zabytkami wśród właścicieli/posiadaczy obiektów zabytkowych. Brak wystarczających środków finansowych właścicieli/użytkowników na prace konserwatorskie i restauratorskie przy obiektach zabytkowych.
Możliwość uzyskania wsparcia finansowego w ramach perspektywy finansowej EU 2021-2027 na działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego, w szczególności poprzez realizację prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych prowadzonych przy zabytkach, rozwój szlaków kulturowych, realizację projektów kulturowych.	Ograniczenie finansowania. Wysokie koszty utrzymania i modernizacji zasobu zabytkowego. Skomplikowane procedury w ubieganiu się o środki zewnętrzne skutkujące stosunkowo niewielkim wykorzystaniem środków z Unii Europejskiej, zwłaszcza przez osoby prywatne.
Wykorzystanie walorów przyrodniczych, kulturowych i dziedzictwa w zakresie rozwoju oferty turystyczno – rekreacyjnej dla mieszkańców i gości.	Niekontrolowana akcja inwestycyjna: niewłaściwie przeprowadzone pod względem konserwatorskim remonty i modernizacje budynków oraz budowa nowych niezgodnych z lokalną tradycją.
Edukacja i popularyzacja wiedzy o lokalnym dziedzictwie kulturowym wśród dzieci i młodzieży (Gminny Konkurs Historyczno-Literacki. A. Harata, Konkurs Plastyczny LCK – „Biennale Art-Talent”, plenery artystyczne dla młodzieży w miejscach historycznych, cykliczne konkursy plastyczne oparte o tradycyjne zwyczaje malowania pisanek, tworzenia palm wielkanocnych i in.)	

8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE ORAZ ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY LIBIĄŻ NA LATA 2022-2025

Cele realizacji Programu opieki nad zabytkami gminy Libiąż na lata 2022-2025 zgrupować można w trzech głównych priorytetach, które pozwolą na realizację celów i zadań dotyczących ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego zawartych w ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, Krajowym programie opieki nad zabytkami oraz różnego rodzaju strategiach.

Priorytet 1. Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego i kulturalnego gminy.

Priorytet 2. Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego.

Priorytet 3. Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja w zakresie roli dziedzictwa kulturowego w budowaniu tożsamości lokalnej.

8.1. KIERUNKI DZIAŁAŃ I ZADANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY LIBIĄŻ NA LATA 2022-2025

Każdemu z priorytetów, wskazanych w pkt 8 określono cele szczegółowe określające kierunki działań oraz zadania, których realizacja pomoże osiągnąć zakładane cele ogólne. Natomiast w celu weryfikacji stopnia realizacji poszczególnych priorytetów będą używane wskaźniki przyporządkowane do zadań.

Tabela 6. Priorytety Programu opieki nad zabytkami Gminy Libiąż na lata 2022-2025.

Priorytet 1. Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego i kulturalnego gminy		
Kierunki działań	Zadania	Sposób weryfikacji
1. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i poprawa ich stanu zachowania.	1. Prowadzenie prac inwestycyjnych, w tym konserwatorskich przy obiektach stanowiących własność Gminy Libiąż.	Liczba obiektów zabytkowych poddanych pracom inwestycyjnym.
	2. Poszukiwanie możliwości dofinansowania prac na obiektach zabytkowych będących własnością Gminy Libiąż.	Wysokość wydatków z budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami.
	3. Dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku nie będącym własnością Gminy oraz wsparcie w poszukiwaniu zewnętrznych środków finansowych do prowadzenia przez właścicieli obiektów zabytkowych ww. prac.	Wykaz udzielonych dotacji
	4. Zabezpieczenie gminnych obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą.	Liczba gminnych obiektów zabytkowych objętych systemem zapobiegającym pożarom, zniszczeniu i zapobieganiu kradzieży.
2. Zapewnienie warunków prawnych i organizacyjnych dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami.	1. Podejmowanie działań związanych z aktualizacją i weryfikacją stanu obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków	Ilość działań związanych z aktualizacją i weryfikacją obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków.
3. Podejmowanie działań mających na celu podniesienie atrakcyjności zabytków oraz ich wykorzystania dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych.	1. Objęcie gminnych zabytków pracami inwestycyjnymi i zagospodarowanie obszarów wokół zabytków	Ilość działań poprawiających stan zabytków i estetykę ich otoczenia.
	2. Wykorzystanie zabytków gminnych dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych.	Ilość podjętych działań.
4. Podejmowanie działań umożliwiających tworzenie i rozwój miejsc związanych z zachowaniem i promocją dziedzictwa kulturowego.	1. Wspieranie inicjatyw utworzenia placówki muzealnej o uregulowanym statusie prawnym promującej kolekcje muzealne.	Ilość ofert muzealnych.
	2. Wspieranie powstawania nowych produktów turystycznych opartych o istniejące zasoby dziedzictwa kulturowego, rozwój turystyki, organizacja imprez promujących lokalne tradycje, zwyczaje i regionalne potrawy.	Ilość podjętych działań.

Tabela 7. Priorytety Programu opieki nad zabytkami Gminy Libiąż na lata 2022-2025

Priorytet 2. Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego		
Kierunki działań	Zadania	Sposób weryfikacji
1. Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego.	1. Sporządzanie dokumentów planistycznych, z określeniem zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej	Liczba, powierzchnia sporządzonych dokumentów planistycznych
	2. Aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków i monitorowanie zadań z Programu opieki nad zabytkami Gminy Libiąż	Ilość przeprowadzonych aktualizacji /ilość włączonych lub wyłączonych kart adresowych z ewidencji. Sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami
	3. Podejmowanie działań w celu objęcia ochroną i wpisania do rejestru zabytków cennych historycznie budynków.	Ilość objętych ochroną rejestrem cennych historycznie budynków.

Tabela 8. Priorytety Programu opieki nad zabytkami Gminy Libiąż na lata 2022-2025

Priorytet 3. Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja w zakresie roli dziedzictwa kulturowego w budowaniu tożsamości lokalnej		
Kierunki działań	Zadania	Sposób weryfikacji
1. Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy Libiąż, edukacja i popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym gminy.	1. Udostępnienie informacji o zabytkach i dziedzictwie kulturowym gminy	Liczba i forma udostępnionych informacji.
	2. Organizowanie i wspieranie działań (np. wystaw, spotkań) związanych z popularyzacją dziedzictwa kulturowego.	Liczba wystaw czasowych, spotkań.
	3. Promowanie dziedzictwa kulturowego gminy.	Forma i rodzaj podjętych działań
	4. Wprowadzenie i upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego w edukacji szkolnej oraz pozaszkolnej.	Liczba lekcji, warsztatów.

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawę instrumentarium realizacji Programu opieki nad zabytkami gminy Libiąż na lata 2022-2025 stanowi obowiązujące prawo oraz zawarte w nim regulacje. Zakłada się, że określone w Programie kierunki i działania można osiągnąć przy pomocy następujących instrumentów:

instrumentów prawnych – wynikających z przepisów ustawowych:

- sporządzanie planów miejscowych;
- wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o znaczeniu historycznym dla regionu i gminy;
- aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków;
- podejmowanie starań prawnych w celu zachowania istniejących i powstających kolekcji dokumentujących dziedzictwo kulturowe Gminy i stworzenia w oparciu o nie placówki muzealnej

instrumentów finansowych:

- m. in. finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością Gminy Libiąż;
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych;
- wsparcie merytoryczne i organizacyjne dla posiadaczy przy aplikowaniu o środki na prace konserwatorskich przy obiektach zabytkowych;
- aplikowanie programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacji, subwencji na działania ochronne przy zabytkach będących w posiadaniu Gminy i prywatnych właścicieli

instrumentów koordynacji:

- m. in. poprzez realizację projektów, programów i zadań dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego postulowanych w krajowych, wojewódzkich, powiatowych i lokalnych strategiach, i programach rewitalizacji;
- współpraca z Małopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,

instrumentów społecznych:

- działania edukacyjne i promocyjne,
- udostępnianie informacji w sprawie opieki i ochrony nad zabytkami,
- promowanie dziedzictwa wśród mieszkańców gminy Libiąż i działanie w zakresie budowania tożsamości kulturowej;

instrumentów kontrolnych:

- nadzór nad realizacją ustaleń dot. zabytków i ich ochrony ujętych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego;
- ocena stanu zachowania dziedzictwa kulturowego;
- monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego;
- opracowanie sprawozdań z realizacji Programu opieki nad zabytkami gminy Libiąż na lata 2022-2025.

Szczególnie istotnymi w realizacji zadań przez Burmistrza Libiąża z zakresu dotyczącego ochrony dziedzictwa kulturowego są instrumenty finansowe i prawne, mające bezpośredni wpływ na stan zachowania i utrzymania zasobów kulturowych gminy. Dostępną możliwością jest wsparcie opieki nad zabytkami m.in. poprzez:

- korzystanie z przepisów ustawy z dnia 15 listopada 1984 r. o podatku rolnym (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 333) zwalniającej od podatku rolnego: grunty wpisane do rejestru zabytków, pod warunkiem ich zagospodarowania i utrzymania zgodnie z przepisami ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, (art. 12, ust. 1, pkt 11 ustawy o podatku rolnym),
- korzystanie z przepisów ustawy z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1452, z późn. zm.) zwalniającej z podatku od nieruchomości: budynki i grunty wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej, w oparciu o ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840),
- korzystanie z przepisów ustawy z dnia 28 lipca 1983 r. o podatku od spadku i darowizn (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1043) ustalającej: zwolnione od podatku jest nabycie zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, jeżeli nabywca jest zaliczany do I lub II grupy spadkowej oraz zabezpiecza je i konserwuje zgodnie z obowiązującymi przepisami. Zwolnienie od podatku

przysługuje też w przypadku nabycia spadku zabytków ruchomych i kolekcji wpisanych do rejestru zabytków;

- rozważenie wprowadzenia ulg podatkowych oraz dotacji gminnych dla właścicieli obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, warunkowane właściwym utrzymywaniem tych obiektów finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy,
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich,
- korzystanie z formy współpracy między podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym, w ramach „Partnerstwa publiczno-prywatnego” (PPP), poprzez dzielenie ryzyka, wspólne korzystanie ze specjalistycznej wiedzy sektora prywatnego lub dodatkowego źródła kapitału. Zastosowanie formuły PPP umożliwia podział kosztów i ryzyka pomiędzy partnera publicznego i prywatnego, ułatwia realizację spraw administracyjno-proceduralnych. Szersza oferta zwrotnych instrumentów finansowych (m.in. pożyczek, poręczeń) sprzyja wsparciu większej liczby projektów realizowanych przez małe i średnie przedsiębiorstwa.

Istotne znaczenie mają również realizowane inwestycje w ochronę środowiska i energetykę powiązywane z projektami m.in. z dziedziny kultury, zatrudnienia, edukacji czy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu. Zewnętrzne wsparcie otrzymują projekty związane z kompleksową rewitalizacją (w tym rewitalizacją społeczną), ekologicznym transportem, gospodarką niskoemisyjną.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY LIBIĄŻ

Zgodnie z obowiązującą w Polsce ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dbałość o zabytek polega na zapewnieniu warunków dla dokumentowania zabytku, popularyzacji wiedzy o nim, prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz utrzymaniu zabytku i jego otoczenia w jak najlepszym stanie. Finansowanie tych działań jest obowiązkiem przynależnym do właściciela zabytku a także dla każdego podmiotu mającego tytuł prawny do zabytku. W obowiązek ten włączone są osoby fizyczne, jednostki organizacyjne, będące trwałymi zarządcami bądź użytkownikami wieczystymi. Dla jednostek samorządu terytorialnego (gmin) posiadających tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkami jest zadaniem własnym. Zadania wynikające z obowiązku ochrony zabytków, opieką nad nimi, a działań związane z popularyzacją i społecznym udostępnianiem zabytków mogą być finansowane z różnych źródeł w zależności od podejmowanego typu działań.

W ramach realizacji zapisów wynikających z Programu opieki nad zabytkami gminy Libiąż ważnym jest zabezpieczenie w budżecie gminy środków na ten cel. Środki te w zależności od wysokości, służyć winny na realizację niezbędnych prac związanych z zabytkami bądź stanowić niezbędny, wymagalny wkład własny do aplikowanych przez gminę, podległe jednostki gminne do projektów finansowanych ze źródeł zewnętrznych. Jednym z rozwiązań powszechnie dziś stosowanym rozwiązaniem jest również partnerstwo publiczno-prywatne przenoszące część ciężaru finansowania działań z zakresu ochrony zabytków na inwestorów prywatnych (np. remonty konserwatorskie, adaptacje obiektów dla celów komercyjnych).

10.1. KRAJOWE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA

Tabela 9. Krajowe źródła finansowania

Źródło finansowania	Cel i charakterystyka programu
Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego	<u>Program – Ochrona zabytków</u> Jego celem jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewitalizację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne. https://www.gov.pl/web/kultura/ochrona-zabytkow3
+	<u>Program - Ochrona zabytków archeologicznych</u> Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych. https://www.gov.pl/web/kultura/ochrona-zabytkow-archeologicznych3
+	<u>Program - Groby i cmentarze wojenne w kraju</u> - celem programu jest wspieranie opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo kluczowych wydarzeń z historii Polski związanych z walką i męczeństwem, a także wspieranie prowadzenia działań naukowych upowszechniających wiedzę na temat tych wydarzeń https://www.gov.pl/web/kultura/groby-i-cmentarze-wojenne-w-kraju2
+	<u>Program - Miejsca pamięci i trwałe upamiętnienia w kraju</u> - Celem programu jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości. https://www.gov.pl/web/kultura/miejsca-pamieci-i-trwale-upamietnienia-w-kraju2
+	<u>Program - Kultura ludowa i tradycja</u> - Celem programu jest wspieranie zjawisk związanych ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania. https://www.gov.pl/web/kultura/kultura-ludowa-i-tradycja3
Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków (w organizacji)	Fundusz celowy, którego dysponentem będzie minister kultury i dziedzictwa narodowego. Zgromadzone środki będą przeznaczone na ratowanie zniszczonych lub uszkodzonych zabytków, np. w wyniku powodzi lub pożarów.
Ministerstwo Spraw Wewnętrznych - Fundusz Kościelny	Dotacje z Funduszu Kościelnego udzielane są na remonty i konserwacje zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym, w zakresie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności: remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej). Podmiotami uprawnionymi do otrzymywania środków są: osoby prawne Kościoła Katolickiego, osoby prawne innych kościołów i związków wyznaniowych działających na podstawie ustaw o stosunku Państwa do kościołów oraz związków wyznaniowych. https://www.gov.pl/web/mswia/fundusz-koscielny
Małopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków	Dotacje celowe na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków województwa małopolskiego. https://www.wuoz.malopolska.pl/dotacje/
Budżet Województwa Małopolskiego	<u>Konkurs „Ochrona zabytków Małopolski”</u> - Dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane zabytków – wpisanych do wojewódzkiego rejestru zabytków, położonych na obszarze województwa małopolskiego. https://www.malopolska.pl/dla-mieszkanca/kultura-i-dziedzictwo/konkursy-grantowe/konkurs-ochrona-zabytkow-malopolski

Źródło finansowania	Cel i charakterystyka programu
+	<u>Konkurs „Kapliczki Małopolski”</u> - Prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkowych kapliczkach położonych na obszarze województwa małopolskiego. https://www.malopolska.pl/dla-mieszkanca/kultura-i-dziedzictwo/konkursy-grantowe/konkurs-kapliczka
+	<u>Konkurs Zarządu Województwa WM „Mecenat Małopolski” (+Bis)</u> - Dofinansowanie do zadań: m.in. rozwijających kompetencje kulturowe i świadomość estetyczną społeczeństwa, utrzymujące tożsamość lokalną i regionalną szczególnie poprzez wspieranie folkloru, zachowujące i utrwalające w formie cyfrowej zasoby dziedzictwa kulturowego, promujące kulturę i tradycje mniejszości narodowych i grup etnicznych zamieszkujących Małopolskę. https://www.malopolska.pl/dla-mieszkanca/kultura-i-dziedzictwo/konkursy-grantowe/mecenat-malopolski
+	<u>Konkurs Zarządu Województwa Małopolskiego „Małopolska Pamięta”</u> - Konkurs dla jednostek samorządu terytorialnego z terenu województwa małopolskiego podejmujących prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane zabytkowych obiektów małej architektury stanowiących miejsca pamięci narodowej i martyrologii, będących dziedzictwem narodowym położonym na obszarze województwa małopolskiego. https://www.malopolska.pl/dla-mieszkanca/kultura-i-dziedzictwo/konkursy-grantowe/konkurs-malopolska-pamietaj
Budżet Państwa (operator Bank Gospodarstwa Krajowego)	<u>Fundusz Termomodernizacji i Remontów</u> Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). https://www.bgk.pl/programy-i-fundusze/fundusze/fundusz-termomodernizacji-i-remontow-ftir/
Budżet Państwa	<u>Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)</u> W ramach NFOŚiGW realizowane są projekty termomodernizacji zabytkowych budynków. Remonty termomodernizacyjne przyczynią się do redukcji zużycia energii pierwotnej i końcowej oraz spowodują obniżenie kosztów zużycia energii elektrycznej i ciepłej. Dodatkowo prace remontowe będą miały również walor konserwatorski, gdyż zostaną przeprowadzone w obiektach zabytkowych, cennych dla kultury narodowej. https://www.gov.pl/web/nfosigw/
Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji	<u>Fundusz Kościelny</u> Kościelne osoby prawne mogą ubiegać się o przyznanie dotacji z Funduszu Kościelnego na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo. https://www.gov.pl/web/mswia/fundusz-kościelny
Budżet Gminy i Budżet Powiatu	Wspieranie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze Gminy/powiatu, w ramach systemu dotacji i ogłaszanych konkursów. Działalność bieżącą i inwestycyjną dla gminnych i powiatowych instytucji kultury. Prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy kapliczkach przydrożnych i innych obiektach stanowiących majątek Gminy lub powiatu. Udzielenie dotacji dla prac przy obiektach stanowiących dziedzictwo kultury.

Źródło finansowania	Cel i charakterystyka programu
Inwestorzy prywatni, przedsiębiorcy, organizacje, fundacje, itp.	Środki prywatne rozdysponowane w zależności od potrzeb m.in. przez fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź - KGHM, Fundację PGNiG, Fundację Orange, Orlen i in.

10.2. ZAGRANICZNE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków może odbywać się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego. W 2020 r. skończył się okres obowiązywania funduszy europejskich. Obecnie trwają prace nad budżetem Unii Europejskiej w nowej perspektywie finansowej na lata 2021-2027.

Polityka spójności na lata 2021-27 ma obejmować następujące fundusze: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR), Fundusz Spójności (FS), Europejski Fundusz Społeczny+ (EFS+) oraz Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji (FST). Wspólna polityka rybołówstwa obejmuje Europejski Fundusz Morski, Rybacki i Akwakultury (EFMRA). Fundusze te wzajemnie się uzupełniają. 60% funduszy z polityki spójności trafi do programów realizowanych na poziomie krajowym. Pozostałe 40% otrzymają programy regionalne, zarządzane przez marszałków województw. Środki przypadną na poszczególne programy krajowe: Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FENIKS) – następca Programu Infrastruktura i Środowisko (POLiŚ), Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki (FENG) – program jest kontynuacją dwóch wcześniejszych programów: Innowacyjna Gospodarka 2007-2013 (POIG) oraz Inteligentny Rozwój 2014-2020 (POIR), Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 (FERS) - następca Programu Wiedza Edukacja Rozwój (POWER), Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy (FERC), Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej (FEPW), Pomoc Techniczna dla Funduszy Europejskich (PTFE), Fundusze Europejskie na rzecz Sprawiedliwej Transformacji (FEST) – 4,4 mld euro (pomoc w transformacji dla regionów górniczych: śląskiego, małopolskiego, dolnośląskiego, wielkopolskiego, łódzkiego i lubelskiego), Fundusze Europejskie Pomoc Żywnościowa (FEPŻ), Fundusze Europejskie dla Rybactwa oraz programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej. Łącznie przewidywane środki z UE wyniosą 76 mld euro. Województwo małopolskie na realizację programów regionalnych otrzyma 2,32 mld euro.

11. PODSUMOWANIE

Program opieki nad zabytkami gminy Libiąż na lata 2022-2025 zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami opracowywany został na 4 lata. Oparty jest on na analizie dotychczasowego Programu opieki nad zabytkami gminy Libiąż na lata 2018-2021, rozpatrywanej zarówno pod kątem przyjętych w nim założeń sformułowanych, w celu strategicznym oraz przyjętych w tym dokumencie priorytetach, wynikających zarówno z ustawowych zobowiązań oraz zapisów dokumentów strategicznych na poziomie kraju i województwa, a przede wszystkim z wartości rozpoznanego i docenionego dziedzictwa kulturowego gminy Libiąż. Priorytety Programu na lata 2018-2022 wraz z przypisanymi im działaniami strategicznymi i kategoriami zadań z nich wynikających, przytoczone zostały rozdziale omawiającym sprawozdania z jego realizacji.

Zarządzanie zasobem jakim jest dziedzictwo kulturowe gminy wymaga ustawicznych działań opartych o monitorowanie jego stanu oraz poszukiwania rozwiązań i skutecznych programów zapobiegających z jednej strony zagrożeniom jego stanu i wartości, z drugiej tworzenia warunków do racjonalnego wykorzystania dla potrzeb mieszkańców i turystów. Świadomość faktu, że dziedzictwo kulturowe stanowi zasób ograniczony i nieodnawialny, wymaga szybkiego reagowania na zachodzące zmiany z życia społecznym, kulturalnym i gospodarczym oraz zmieniające się uwarunkowania prawne i administracyjne.

Program opieki nad zabytkami gminy Libiąż na lata 2022-2025 stanowi odniesienie i rozwinięcie założeń programu poprzedniego oraz formułuje priorytety w zakresie ochrony zasobu kulturowego na najbliższą perspektywę 4 lat. Uwzględniając cel określony w Krajowym programie opieki nad zabytkami na lata 2019-2022, który sformułowano jako „*Stwarzanie warunków do zapewniania efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami*”, a także w oparciu cel strategiczny wynikający z założeń Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami na lata 2022-2025, w którym uznano „*Harmonijne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego Małopolski dla sprostania wyzwaniom teraźniejszości i przyszłości oraz zapewnienia wysokiej jakości życia Małopolan*” wyznaczono cele realizacji Programu opieki nad zabytkami gminy Libiąż na lata 2022-2025. Przesłanką ich określenia było silne przeświadczenie, że obok wartości uniwersalnych dziedzictwa kulturowego, które podkreślają krajowe czy wojewódzkie programy służące opiece nad nim, mają one przede wszystkim wartość lokalną ważną w utrzymaniu ciągłości kulturowej regionu, tożsamości regionalnej i lokalnej mieszkańców. A przy właściwej dbałości o jego stan i przy umiejętnym jego wykorzystaniu służyć może harmonijnemu rozwojowi, podniesieniu atrakcyjności i aktywizacji Libiąża i regionu w kontekście rozwoju turystyki i przemysłów czasu wolnego.

W Programie opieki nad zabytkami gminy Libiąż na lata 2022-2025 przyjęto **3 priorytety programowe** służące realizacji jego celów a także określono kierunki działań oraz zadania których realizacja przynieść ma zakładaną w Programie zmianę.

Priorytet 1. Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno - gospodarczego i kulturalnego gminy.

Jak kierunki działań istotne w realizacji tego priorytetu przyjęto:

1. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i poprawa ich stanu zachowania.

Jako istotne, dla realizacji kierunku przyjęto zadania:

- Prowadzenie prac inwestycyjnych, w tym konserwatorskich przy obiektach stanowiących własność Gminy Libiąż.
- Poszukiwanie możliwości dofinansowania prac na obiektach zabytkowych będących własnością Gminy Libiąż.
- Dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku nie będącym własnością Gminy oraz wsparcie w poszukiwaniu zewnętrznych środków finansowych do prowadzenia przez właścicieli obiektów zabytkowych ww. prac.
- Zabezpieczenie gminnych obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą.

2. Zapewnienie warunków prawnych i organizacyjnych dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami.

Dla realizacji tego kierunku wyznaczono zadania:

- Podejmowanie działań związanych z aktualizacją i weryfikacją stanu obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków.
3. Podejmowanie działań mających na celu podniesienie atrakcyjności zabytków oraz ich wykorzystania dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych.
- Zadaniami dla tego kierunku działań są:
- Objęcie gminnych zabytków pracami inwestycyjnymi i zagospodarowanie obszarów wokół zabytków.
 - Wykorzystanie zabytków gminnych dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych.
4. Podejmowanie działań umożliwiających tworzenie i rozwój miejsc związanych z zachowaniem i promocją dziedzictwa kulturowego.
- Do zadań należą:
- Wspieranie inicjatyw utworzenia placówki muzealnej o uregulowanym statusie prawnym promującej kolekcje muzealne.
 - Wspieranie powstawania nowych produktów turystycznych opartych o istniejące zasoby dziedzictwa kulturowego, rozwój agroturystyki, organizację imprez promujących lokalne tradycje, zwyczaje i regionalne potrawy.

Priorytet 2. Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego.

Jak kierunki działań istotne w realizacji tego priorytetu przyjęto:

1. Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego.
- Zadaniami dla tego kierunku działań są:
- Sporządzanie dokumentów planistycznych, z określeniem zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej.
 - Aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków i monitorowanie zadań z Programu opieki nad zabytkami Gminy Libiąż.
 - Podejmowanie działań w celu objęcia ochroną i wpisania do rejestru zabytków cennych historycznie budynków.

Priorytet 3. Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja w zakresie roli dziedzictwa kulturowego w budowaniu tożsamości lokalnej.

Jako kierunki działań istotne w realizacji tego priorytetu przyjęto:

1. Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy Libiąż, edukacja i popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym gminy.
- Kierunek działań realizowany będzie poprzez zadania:
- Udostępnienie informacji o zabytkach i dziedzictwie kulturowym gminy.
 - Organizowanie i wspieranie działań (np. wystaw, spotkań) związanych z popularyzacją dziedzictwa kulturowego.
 - Promowanie dziedzictwa kulturowego gminy.

- Wprowadzenie i upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego w edukacji szkolnej oraz pozaszkolnej.

Na mocy Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840). Gmina jest zobowiązana do realizowania działań w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.

Do zadań Gminy w tym zakresie należy:

- opracowanie co 4 lata gminnego programu opieki nad zabytkami, którego zakres tematyczny, okresy obowiązywania i cel opracowania określa ustawa, jako dokumentu strategicznego, przyjmowanego uchwałą przez Radę Miejską i sporządzanie raz na dwa lata sprawozdań z jego realizacji;
- aktualizacja gminnej ewidencji zabytków, w porozumieniu i uzgodnieniu z Małopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

W ujęciu szerszym zadania stojące przed organami administracji publicznej, w tym zarządami powiatów i gmin, precyzuje art. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, który definiuje zakres ochrony zabytków. Zgodnie z treścią tego artykułu:

Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej, działań mających na celu:

1. *zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;*
2. *zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;*
3. *udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;*
4. *przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;*
5. *kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;*
6. *uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.*

W ramach zadań własnych Gmina Libiąż może inicjować, wspierać, nadzorować i propagować szereg działań na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego. Zobowiązana jest prowadzić konsekwentną politykę przestrzenną i planistyczną w tym względzie. Bezpośrednia opieka nad zabytkami ujętymi w rejestrze zabytków i Gminnej Ewidencji Zabytków przynależna jest ich właścicielom, zgodnie z postanowieniami art. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Kwestia finansowania prac przy zabytkach również przynależy do ich właścicieli i użytkowników. Pomocą w finansowaniu tych prac są możliwe do pozyskania środki z celowych programów ukierunkowanych na zachowanie dziedzictwa kulturowego pochodzące z funduszy zagranicznych i krajowych. Ich beneficjentem obok prywatnych właścicieli i użytkowników mogą być również samorządy gminne. Zgodnie z art. 81.1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, który stanowi, iż:

1. *W trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.*

2. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków.

Przytoczony powyżej zapis nie stanowi obligatoryjnego zobowiązania dla Gminy Libiąż do udzielania dotacji, daje jednak możliwość podejmowania uchwał i działań w tym zakresie. Uwarunkowane to jest wolą i polityką Rady Gminy wobec spraw związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

12. SPIS TABEL, RYCIN I ZDJĘĆ**Tabele**

Tabela 1. Zabytki rejestrowe	40
Tabela 2. Wykaz stanowisk archeologicznych.....	41
Tabela 3. Zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków	43
Tabela 4. Wykorzystanie środków pozabudżetowych i własnych gminy	51
Tabela 5. Analiza SWOT.....	53
Tabela 6. Priorytety Programu opieki nad zabytkami Gminy Libiąż na lata 2022-2025.....	55
Tabela 7. Priorytety Programu opieki nad zabytkami Gminy Libiąż na lata 2022-2025.....	56
Tabela 8. Priorytety Programu opieki nad zabytkami Gminy Libiąż na lata 2022-2025.....	56
Tabela 9. Krajowe źródła finansowania.....	59

Ryciny

Ryc. 1. Powiat Chrzanowski na tle powiatów województwa Małopolskiego.....	20
Ryc. 2. Gminy powiatu chrzanowskiego	22
Ryc. 3. Podział administracyjny gminy Libiąż	26
Ryc. 4. Gmina Libiąż na mapie topograficznej.....	32

Zdjęcia

Fot. 1. Krajobraz gminy Libiąż (widok ze wzgórza Lipie)	33
Fot. 2. Zakole Wisły w sołectwie Gromiec.....	33
Fot. 3. Panorama Libiąża Wielkiego ze wzgórza Lipie	34
Fot. 4. Zabudowa osiedlowa Libiąża.....	36
Fot. 5. Kościół Parafialny p.w. Przemienienia Pańskiego z lat 1904-1911.....	38
Fot. 6. Górnicza kolonia robotnicza z lat 1913-1923 przy ul. Obieżowej	39
Fot. 7. Górnicza kolonia robotnicza przy ul. Obieżowej	39
Fot. 8. Willa dyrektora kopalni „Janina” przy ul. Kopalnianej z lat 1928-1931	40
Fot. 9. Młyn wodny z 1834 roku w Żarkach.....	41
Fot. 10. Kapliczka „Na Skotnicy” z 1935 r.	47
Fot. 11. Kapliczka przy ul. Oświęcimskiej z 1920 r.....	47
Fot. 12. Nagrobek na cmentarzu cholerycznym „Na Smolarni” tzw. „Nagrobek pod sosną” z 1894 r.	47
Fot. 13. Kapliczka przy ul. Floriańskiej koło nr 40 z XIX w.	47
Fot. 14. Kaplica św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Żarkach z 1892 r.	52

13. WYBRANA BIBLIOGRAFIA

1. Dzieje parafii p.w. Przemienienia Pańskiego w Libiążu w latach 1731-2012. Pod red. ks. prałata Stanisława Marchewki. Libiąż 2012.
2. Koneczny W., Opowieści z okręgu górniczego. Wadowice 2006
3. Koneczny W., Libiąskie i inne opowieści. Libiąż 2010.
4. Kubicz T., Libiąż - Próba monografii Libiąż 1990.
5. Leś-Runicka M., Historia kopalni węgla kamiennego Janina w Libiążu. Libiąż 2008.
6. Leś-Runicka M., Historia Libiąża do 1939 r. Libiąż 2010 (wydanie internetowe).
7. Łapuszek L., Łapuszek M., Skrzydła nad Libiążem. Historia Szkoły Szybowcowej. Kraków 2019.
8. Motyka J., Kasztelania chrzanowska. Chrzanów. 1974
9. Paweł S., Dzieje parafii Libiąż Wielki w Diecezji Krakowskiej: od początku istnienia do roku 1994 Towarzystwo Przyjaciół Libiąża (mnps. Biblioteka Publiczna w Libiążu).
10. Paweł S., Obóz Janinagrube w Libiążu 1943-1945. Libiąż 2000.
11. Paweł S., Kultura libiąskiego społeczeństwa na drodze od wsi do miasta. Libiąż 2000.
12. Siuda M., Libiąż w okresie okupacji niemieckiej 1939-1945. Kraków 2009.
13. Siuda P., Moje miasto... Spacerkiem przez Libiąż. Libiąż 2018.
14. Stoksik J., Właściciele Chrzanowa od początków XVII wieku do 1 poł. XIX i ich stosunek do miasta. (W:) Chrzanów – studia do dziejów miasta i regionu do roku 1939. Chrzanów 1998.